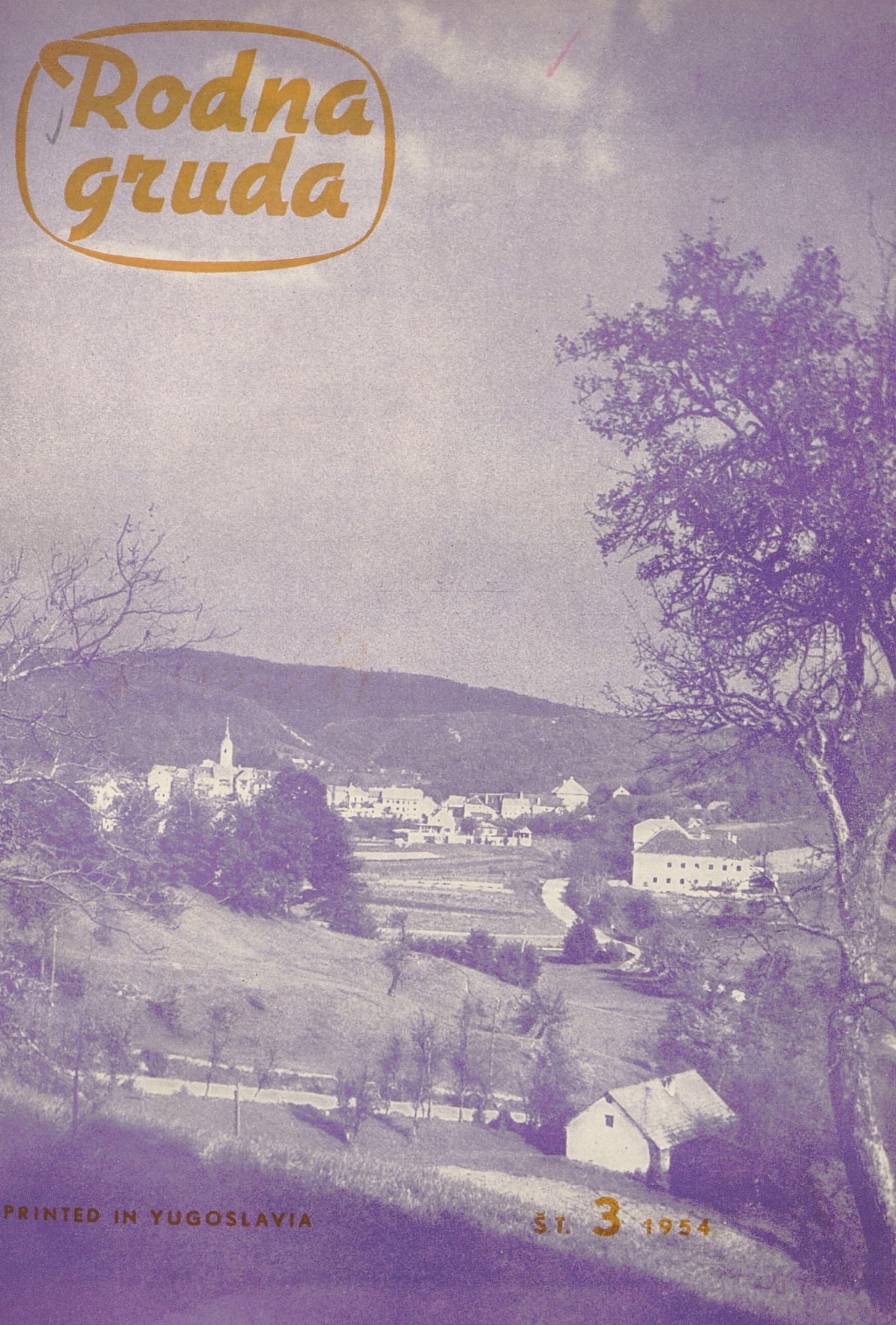


Rodna gruda



PRINTED IN YUGOSLAVIA

ŠT. 3 1954

IZ VSEBINE: *Fran S. Finžgar*: Bratje in sestre, pozdravljeni! — Jutro po izdaji — *Albert Rejec*: Beneška Slovenija doma in v tujini — *Peter*: Tam dol' na Dolenjskem — *-on-*: Zlatko Balokovič v domovini — Domače novice — Domovina na tujih tleh — *Jože Knaps*, Merlebach: Iz življenja slovenskega rudarja v Franciji — *Cv. A. Kristan*: Smrti dveh slovenskih rodoljubov — Kotiček za žene — Mladi rod — Izselska matica sporoča — Pero izseljencev — Nekaj vprašanj iz socialnega zavarovanja — *Josip Jurčič*: Jurij Kozjak (nadaljevanje). — Naslovna slika: *Vojko Arigler*: Višnja gora

Izmed teh knjig bomo izbrali

nagrade za najboljše dopise:

Anton Ingolič: POT NA NASIPU

Miško Kranjec: FARA SV. IVANA

Bogomir Magajna: V DEŽELI PRAVLJIC IN SANJ

Fran Milčinski: CVETJE IN TRNJE

Prežihov Voranc: NAŠI MEJNIKI

Prežihov Voranc: OD KOTELJ DO BELIH VOD

Prežihov Voranc: JAMNICA

Tone Seliškar: TRŽAŠKA CESTA

SPOMINI NA PARTIZANSKA LETA — zbral

Ferdo Godina

Anton Melik: JUGOSLAVIJA

MUČENIŠKA POT K SVOBODI (zbornik)

*Usem našim dragim izseljencem pošilja
tople pozdrave in želi mnogo sreče v
novi domovini*

KAVARNA

„Evropa“

LJUBLJANA

TITOVA CESTA - JUGOSLAVIJA

*Obenem se priporočamo, da nas po-
setite, ko pridete na obisk v domovino.
Postregli vas bomo z vsemi dobrimi
alkoholnimi in brezalkoholnimi pijačami
z izvrstno kranjsko klobaso, brenovke
(hot dogs), pristno turško kavo in drugo.
Za prijetno razvedrilo vam bo v večernih
urah igrala naša godba tudi vam po
želji znane napeve*

Come to Ljubljana Jugoslavia and see for Your-self

Gostinsko podjetje

6 ŠESTICA

z obratom

„Dom v Podutiku“

vabi izseljence na obisku
domovine na poset naše
prvovrstne restavracije,
ki vam nudi zelo dobro
domačo hrano in pristne
pljače ter solidno postrežbo

Senčni vrt vam bo nudil
mного zadovoljstva in
lepe spomine na obisk
domovine

**Cene zelo zmerne in
v strogem centru Ljubljane**

Izhaja desetkrat na leto. — Poština plačana v gotovini. — Naročnina: ZDA letno 2 dolarja, polletno 1 dolar. — Francija: letno 500 frankov, polletno 250 frankov. — Belgija: letno 70 frankov, polletno 35 frankov. — Holandija: letno 5 guld., polletno 2.50 guld. — Zah. Nemčija: letno 8.40 mark, polletno 4.20 mark. — Argentina: letno 2 dol., polletno 1 dol. — Jugoslavija: letno 500 din, polletno 250 din. — Uredništvo in uprava: Slovenska izseljenska matica, Ljubljana, Cankarjeva c. 5/I.



F. S. FINZGAR

Bratje in sestre — pozdravljeni!

Sila razmer vas je primorala, da ste se tisoči razkropili po vesoljnem svetu. Večina izmed vas pa je vzela s seboj in v svetu trdno obdržala dediščino svojih očetov. Ta dediščina je trdoživost naroda in ljubezen do njega. Kdor le majčkeno pozna tisočletja naše zgodovine, mora ostrmeti. Majhni slovenski narod so trli krog in krog njega naseljeni mnogo močnejši narodi. Vsi grabežljivi, nikoli nam prijazni. Doma pa so nam vladali tujci, ki so premočni iztrgali vodstvo iz rok naših domačih vojvodov. Vsi ti so pričakovali, da peščica slovenskega ljudstva izgine, preljuba, tisočletje s slovenskim znojem kropljena naša gruda pa pride v last soseda tujca. Ni se jim posrečilo. Slovenska trdoživost in značajnost sta zmagali. To je dediščina, na katero morate biti ponosni vsi, ki ste morali iskati v širnem svetu dela in kruha. Mnoga vaša prosvetna društva, tudi slovenski tiski, pričujejo, da ste zvesti sinovi slovenskega naroda. Vaša pisma, ki jih dobivam od starih in mladih, so mi po živem slovenskem jeziku dokaz, da ste še vedno slovenske gore zeleni listi. Če si vaše žuljave roke v tujini služijo belega kruha, prav je. Le spoštujte tisto novo domovino, a svoje rodne grude ne pozabite in je nikoli ne zatajite. Kri je kri! Noben član katerega koli mogočnega drugega naroda vas ne bo iz srca cenil, če spozna, da tajite in zaničujete svojo lastno kri. Razumem, da je včasih marsikomu težko pri duši, ko je sredi mogočnega naroda in se spominja svoje majhne, skromne domovine. A mnoga pisma tudi dokazujejo, da jih ob belem kruhu dobrega zaslužka vendarle obide preprosto tiho domotožje. Vaši številni obiski domovine prav to potrjujejo in dokazujejo trdno ljubezen do doma po starem pregovoru: Najlepši je domek, čeprav ga je samo za en bobek.

Za spodbudo k domovinski ljubezni naj povem tole zgodbico:

Pred dokaj leti sem se sešel po naključju s popotnikom iz tuje velike države. Navdušeno mi je začel pripovedovati, da je iz gole radovednosti hotel nadrobno pregledati deželo Slovencev. Kako je bil mož navdušen! Kar začel je: »Toliko lepot na



tako tesnem prostoru še nikjer na svetu nisem videl.« In našteval jih je: »Triglav s sosedi in tiste tesne soteske, ki vodijo do njega, pa ti dve smaragdni jezerci — Bohinj in Bled, po ravninah polj so njive kot sami lepi vrtički, in tam ob slovenskem morju Kras — moj Bog, ti ljudje tamkaj so čarovniki, da izmed skal vzgoje prežlahtno sadje —, in vse reke kakor kristal, ki se kar ponujajo v službo tovarnam, in potem — divje krasni slapovi, da človek res ne more od njih, in še vinske gorice, ki so me s svojo kapljico vžgale; oj, vse je lepota kakor pravljica. Po svetu sem res velikanske daljave ravnin že prevozil po železnicah, a kolikokrat je bilo vse to enoličen dolgčas. V Sloveniji pa povsod narava — sama pesem.«

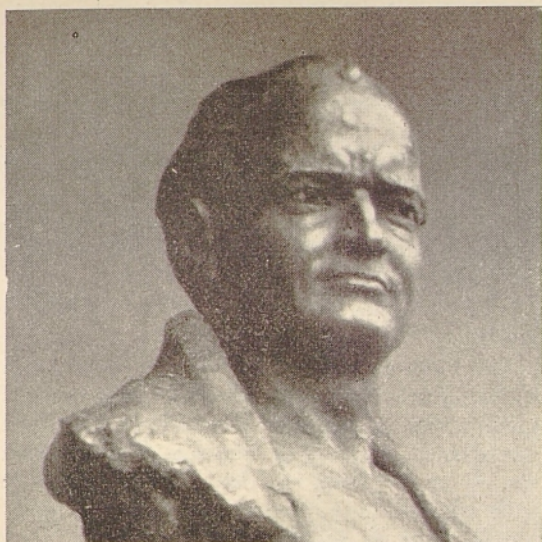
Od občudovanja sem kar onemel vpričo njega. Obletela me je misel: Ali mi, otroci te zemlje, teh lepot res nič ne vidimo?

Popotnik se mi je smehljaj in povzel: »Ne verjamete, kako sem si sedaj po dokončanem ogledu Slovenije to drobno lepoto predstavljal. Z otroško verno domišljijo sem si rekel: Ko je ljubi Bog zemljo ustvarjal, si je pač najprej zamislil droben vzorček. Gore, ravnine, jezera, reke, morje itd. Ko je po tem vzorčku svet uredil, je modelček spustil na zemljo in rekel: 'To naj bo Slovenija'.« Popotni se mi je spet ljubeznivo nasmejal in rekel: »Čestitam vam, da ste na tem prelepem koščku zemlje doma. Zbogom!«

Take ljubeznive besede tujega, po svetu razgledanega človeka morajo buditi tudi v nas, doma in na tujem, ponos, da smo res dediči tega sicer majhnega, a s prelepega koščka zemlje, ki so nam ga ubranili in ohranili naši davni pradedje. Po naravnih pogojih pa mora biti s tem ponosom povezana tudi ljubezen do slovenske besede in spoštovanje do slovenske lepe knjige, kakor so nam jo ustvarili z genijem Prešernom na vrhu stoteri in stoteri naši pisatelji in znanstveniki do današnjih dni. Star slovenski rek še velja: Kdor zaničuje se sam, podlaga je tujčevi peti.



*K*akor vsa leta po osvoboditvi je tudi letos domovina svečano praznovala največji praznik delovnih ljudi, prvi maj. Delavska kulturno prosvetna društva so kakor prejšnja leta tudi za letošnji prvi maj organizirala izlete v prirodo. Prvega maja so naše misli, dragi rojaki in rojakinje, še posebej hitele k vam, saj ste vi vsi naši delavci, slovenski ljudje, prvi maj pa je naš skupni veliki praznik. Upamo, da ste ga tudi vi dragi rojaki praznovali v zadovoljnem in veselem razpoloženju.



11. aprila je poteklo leto dni, odkar so delovni ljudje Jugoslavije v Ljubljani s cvetjem zasuli sveži grob Borisa Kidriča, velikega jugoslovanskega politika in gospodarstvenika, čudovitega človeka, ki je vse svoje izredno znanje, sposobnosti in celo svoje srce do zadnjega utripa posvetil delovnim ljudem svoje ljubljene domovine. Osvoboditev Slovenije je najtesneje povezana z njegovim delom. Doživel je komaj 41 let, a ta leta so bila neverjetno bogata in plodna. Nikoli ni niti za trenutek pomislil na počitek, nase. Ne le doma, tudi daleč preko mej domovine so priznavali njegove velike sposobnosti. Da, takih ljudi kakor je bil pokojni Boris Kidrič, ne rodi vsaka doba in nima vsak narod in zato spomin nanj ne bo nikoli zbledel, saj je globoko zapisan v srcih vseh delovnih ljudi Jugoslavije.

JUTRO PO IZDAJI

17. dnevnika. »Spomini na strašne dni aprila 1941«, ko je Jugoslavija po krivdi in izdajstvu njenih takratnih voditeljev padla v roke nemških in italijanskih fašistov.

Sedem voz se pomika z Grosupljega proti Višnji gori.

Morali bi bili ostati na Grosupljem, toda prišlo je povelje: gremo naprej — kam, menda živ krst ne ve. Kaplar Gašpar, ki sedi na prvem vozu pripoveduje, da je slišal poročnika Vidmarja, ki je dejal starejšemu naredniku Joviću: »Straža pri Novem mestu«. Toda kdo ve, če se homo res tam ustavi? V teh zmedenih dneh težko čemu verjameš. Nekaj svinčeno težkega je v zraku, nekaj strašnega se pripravlja. Vsi to čutimo, samo izraziti tega nihče ne bi mogel.

Mračni se.

Od planin veje mrzel veter. Zavijamo se v težke vojaške plašče. Nič čudnega, saj smo šele v prvih dneh aprila. Tudi poročnika Vidmarja zebe na konju, sicer bi ne zavihal ovratnika svojega oficirskega kožuha.

Vse hoste ob cesti so polne vojakov. Mlahavo, brez cilja hodijo gor in dol. V določnih presledkih se ustavljamo, Narednik Jović izgine v hosti, potem pridejo oficirji, s katerimi se poročnik Vidmar pogovarja na samem, vstran od nas.

Prostovoljec Poznik na vozu pripoveduje, da majorja-komandanta bataljona, ki tabori v enem teh gozdov, že dva dni ni na izpregled. Tako so mu pripovedovali vojaki. Čudna vojska je to. Morali bi biti v strogi pripravljenosti, vsak hip se pričakuje napad Nem-

cev in Italijanov na Jugoslavijo, komandanta bataljona pa enostavno ni nikjer.

V Višnji gori kuhamo večerjo. Narednik Jović raportira: dveh mož iz provijantne čete ni nikjer. Pri večerji se tiho in zadržano razgovarjamo ob ognju. Starejši redov, doma nekje pri Trziču, se pritožuje: vojaščina ni za starejše ljudi, za družinske očete, mlajše naj bi vpoklicali, nas stare dedce pa pustili v miru.

Štirje prostovoljci ga ogorčeno napadajo: »Ali boš svojo zemljo, svojo družino, svojo rodno deželo kar tako brez boja, na milost in nemilost prepustil Nemcem in Italijanom?«

Godrnjač se kmalu izgubi za bližnjo vaško hišo. Ko se odpravljamo, ga ni več videti. Poročnik Vidmar besno zbadá svojega konja: »Prekleta peta kolona!«

Ob eni ponoči pride povelje: stoj! Ustavimo se za streljaj od vasi, skozi katero smo se pravkar vozili. Nato zavijemo po poljski poti v bližnji gozd. Narednik Jović pravi, da je tam štab poveljstva. Redov iz Podgorja pri Kamniku se spomni, da je danes veliki petek. Stokajoč se obrača na vozu: »Ta reč se za nas ne bo dobro končala.«

Na zbornó mesto! Poskačemo z voz in se uvrstimo za poročnikom, ki jaha spredaj. Kmalu smo na široki jasi, na kateri je vse polno vojakov.

Mrzla in jasna aprilaska noč. Polna luna. Svetlo je skoraj kakor podnevi.

Prostovoljci se tiščimo skupaj. Kakšen zbor pa je to? Nobenega reda. V skupinah se pomika vojska sem in tja. Nekdo v moji skupini pripoveduje, da je že polovico polka zbežalo neznano kam.

Govornik na sredi jase je pravkar končal. Nekaj vojakov ploska. Takoj za njim pričinja drugi:

»Fantje, domov — takšna je parola. Odpor nima nobenega smisla, samo nepotrebne žrtve bodo. Slabše nam tudi pod Nemci in Italijani ne bo, kot nam je pod Jugoslavijo.«

Narednik Jović se zgrabi za glavo: »Jadna moja zemlja...« Poročnik Vidmar nekaj korakov od nas sklonjen h grivi svojega konja joče kakor otrok: »Uboga domovina!«

Trenutek je strašen. Visoka in širokoplečata postava se iztrga iz gruče, skoči h govorniku in ga zgrabi za vrat.

Prostovoljec Poznik je. Star borec za pravice delavcev. Šele pred nekaj dnevi je prišel iz zapora.

»Koliko si ti, prodana duša, prejel za tvoje judežvo petokolonaško propagando, ááááá?«

Izdajalec omahne na tla in se kakor mačka prihuljeno zgubi med množico vojakov.

Poznikov visoki glas se razlega na jasi: »Fantje, ne prepuščajmo domovine sovražniku brez boja! Gorje nam vsem, če bomo to storili! To bo za naše ljudstvo stokrat veliki petek, ne samo enkrat!«

Hreščeč glas v ozadju ga prevpije: »Kapitulacija je podpisana. Nemški tanki so že na poti iz Ljubljane proti Novemu mestu. Kogar zalotijo Nemci z orožjem, ga na mestu ustrelijo.«

Imamo občutek, kakor da se nam zemlja maje pod nogami. Je mar vse to res strašna, neusmiljena resničnost ali samo zločinsko delovanje pete kolone?

Naj bo že kakor koli, njeno delo ima porazen učinek. Jasa se naglo prazni. Čez pol ure stojijo štirje prostovoljci sami sredi jase ob dogorelem ognju.

Jutro, veliki petek, aprila 1941...

Doživljamo strahoten razpad armade, ki jo je izdalo njeno vodstvo in notranje razjedla peta kolona. Kamor se ozreš, sami prepadli obrazi.

Po gozdovih, travnikih, ob cestah ležijo topovi, strojnice, municija, vojna oprema, ži-

vež. Nekaj konj brez gospodarjev bega po travnikih. Ni jih mnogo. Vzeli so jih oficirji, ki so že prej zapustili vojsko.

Posreči se nam ujeti par konj. Zaprežemo ju v kmečki voz, pa hajdi proti Ljubljani.

Ob cesti stoji vojak. V rokah drži časopis. Ustavimo in se zgrnemo okrog njega.

»... Nemška vojska vkorakala v Zagreb. Triumfalen sprejem poglavnika Ante Paveliča...«

Na naslovni strani je slika ustaškega vodje.

Brez besed poženemo naprej. Malo pred Višnjo goro se nam pridružijo prostovoljec Ciril, doma nekje pri Dobrunjah v bližini Ljubljane, in še dva znanca. Zadnje štiri ure so garali brez oddiha. Zakopali so dve težki zbrojevki, mnogo municije in več pušk. Morda nam bo še orožje potrebno...

Kmalu za Višnjo goro zaslišimo rafale iz strojnice. Nemci? Poskačemo z voza in krenemo v grmovje. Streljanje preneha. Izza ovinka priropota koleselj, na njem sedi mlad zdravnik iz Novega mesta s svojo sestro. Svetuje nam, naj mirno nadaljujemo pot. Nemcev še ni v Ljubljani.

Ciril zaškriplje z zobmi: »Stokrat prekleta peta kolona! Dobro ste, izdajalci, opravili svoj posel!«

V globeli tik ob cesti so zopet zaropotali rafali. Zdaj že lahko pogledamo, kdo strelja.

Mlad, polblazen človek v oficirski uniformi kleči za strojnico, izpušča rafal za rafalom v prazno in se na ves glas krohota. »Mi nismo mogli uporabiti nabojev, pa jih tudi Nemci in Italijani ne bodo.« Zaripel obraz, krvave oči dokazujejo, da bi bil vsak nasvet možakarju odveč.

Pred Grosupljem srečamo dve četi v polni bojni opremi, z oficirji na čelu. Krasni dečki so ti graničarji. »Še se bomo bili...« Toda vsaj zaenkrat bo njihov odpor in tudi žrtve zaman.

Potem na cesti ni za nas nič novega več. Šele v Ljubljani na Dolenjski cesti obstanemo poleg gruče ljudi, ki nemo strme v velik lepak, nalepljen na zidu neke hiše:

»Ljubljana, prestolnica Slovenije, bo v kratkem zasedena...«

Ob šestih zvečer smo pred Figovcem v Ljubljani. Upokojen železničar obupan pripoveduje svojemu znanцу: »Ušel sem Italijanom iz Gorice, zdaj bodo prišli za mano v Ljubljano...!«

Mrači se. Za Vrhniko nekje mora biti velik požar, ker je nebo rdeče.

BENEŠKA SLOVENIJA DOMA IN V TUJINI

Letošnja zima je bila v vsej Evropi, in tudi v Beneški Sloveniji, huda in dolgotrajna. Vsi odrasli moški po dolinah in hribih okoli rek Nadiže in Tera so v sredi februarja že težko čakali, kdaj se bo začel taliti led na cestah in sneg po travnikih, da bi se spustili do Vidma. Videm v furlanski ravnini je tisto železniško križišče, od koder odhajajo sleherno pomlad vsi moški in velik del žensk na sezonsko delo v vse evropske države.

V Beneški Sloveniji ni nobenih strokovnih šol, prav nobene, niti najmanjše industrije in spričo takega stanja so vsi izseljenci iz Beneške Slovenije samo nekvalificirani delavci, ki prinesejo na delo samo svoje roke in nobenega tehničnega znanja. Kar je težkega, mokrega in umazanega dela v Švici, Franciji in Belgiji, ga opravljajo slovenski delavci iz Beneške Slovenije. Podirajo drevesa in sečejo gozdove na Korziki in v francoskih Alpah ter po švicarskih strminah, urejujejo hudournike, kopljejo kanale in grade ceste.

Rekord zapuščenosti

Zmeraj so beneški Slovenci živeli ločeno od ostalih Slovencev. Že 88 let morajo živeti pod Italijo, v prejšnjih stoletjih so pa spadali pod beneško republiko in še prej pod oglejske patriarhe. Nikdar niso imeli šol v materinem jeziku, toda še te šole, ki jih imajo sedaj samo v italijanščini, niso dosti vredne. Sto petdeset naselij Beneške Slovenije je raztresenih po golih, pustih hribih kot čreda ovac, ki je udaril mednjo volk. In res je udaril mednje volk italijanskega davčnega in političnega sistema. Njivice in lazi na kamnitih tleh rodijo samo nekaj krompirja in prav malo žita. S pridelki svojih posestev lahko živijo beneški Slovenci le dva meseca na leto, za drugih deset mesecev morajo iskati zaslužek v tujini. Furlanom v ravnini izpod njihovih vasi zavidajo, ker imajo lepe, dolge njive z globoko zemljo. V pustih melenih dnevih novembra hodijo starci, žene

in otroci iz slovenskih vasi po cestah Furlanije in potiskajo pred seboj ročne vozičke, naložene z vrečami domačega kostanja. Tega zamenjujejo za koruzo, da bi mogli kuhati polento in preživeti lačne zimske mesece.

Slovencev ne štejejo več

Po prvi svetovni vojni je italijanska vlada pri ljudskih štetjih še štela beneške Slovence, in sicer jih je naštela okoli 35 000, čeravno jih je več, verjetno okoli 50 tisoč. Fašisti kratkomalo niso šteli več Slovencev, za njih so bili vsi Italijani, in nova povojna demokršćanska Italija stopa v tem pogledu v široke, brezobzirne fašistične stopinje. Ne priznava, da živijo v Beneški Sloveniji Slovenci, temveč samo »italianissimi« prebivalci slovenskega porekla. Od kar je Beneška Slovenija pod Italijo, so italijanski poslanci in listi zmeraj razburjeno kričali, če so le zvedeli za kako slovensko knjigo.



Motiv iz Beneške Slovenije — v vasi Landar



Dekleta v Trčmunu pripravljajo steljo kar v koših

Po vojni ni dovolila Italija, ki se izdaja za najbolj demokratični člen v zahodni zvezi držav, da bi izhajal kak slovenski list ali pa se tiskala kaka slovenska knjiga v Vidmu ali pa Čedadu, in morajo tiskati beneški Slovenci svoj list »Matajur«, prvi časnik, ki ga imajo v zgodovini, v Gorici. List je pisan v slovenskih narečjih teh dolin, ker niso imeli beneški Slovenci nikdar svojih šol in se zato niso mogli naučiti in privaditi na tako slovenščino, ki se piše in bere v slovenskih knjigah in listih. List berejo po vseh vaseh Beneške Slovenije, pa čeravno pretijo italijanski občinski uradniki in policijski organi, da ne bo dobil potnega lista za izselitev, dela pri cesti, občinske podpore, brezposelne podpore tisti, ki bere »Matajurja«.

Samo v gostilnah slovenska pesem

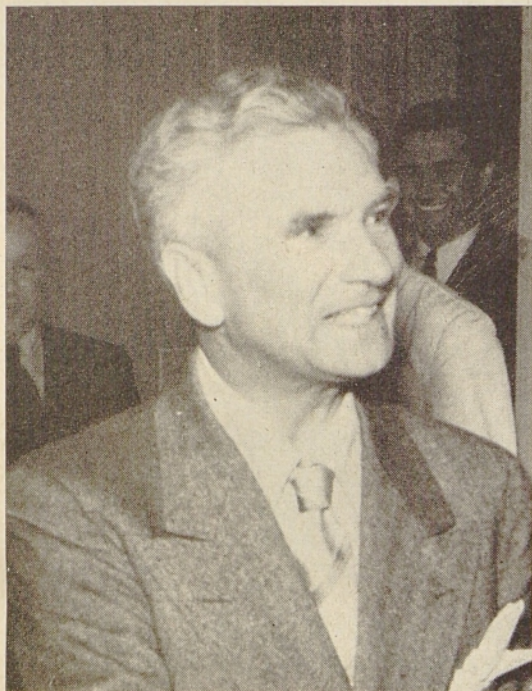
Dobra četrtina prebivalstva Beneške Slovenije še živi kot izseljenci v tujini: nekateri, ki so se šele po vojni izselili, se vračajo vsako leto, ko pritisne mráz in so ustavljena dela na odprtem. Prinesejo s seboj zaslužek, ki so si ga prištedili od ust: nekaj za družine, nekaj za veselje. Po bednih gostilnah Beneške Slovenije, kjer je edina oprema majava miza s šepastimi stoli in zarjavela točilna miza, odmeva slovenska pesem. Ta še ni izumrla. Pojo tudi italijanske vojaške alpinske pesmi. To gre iz dneva v dan, ker vas, pogreznjena v svojo zapuščenost, ne pozna ne čitalnice ne društva ne drugega prostora, kjer bi se ljudje mogli zbrati.

Izseljenci iz Beneške Slovenije so v tujini organizirali »Krožke prijateljev Matajurja«, lista Beneške Slovenije. To je edina organizacija, ki jo imajo beneški Slovenci. Doma ne smejo imeti nobene. Pa še zaradi tako nedolžne organizacije se razburjajo izseljeniški uradniki italijanskih konzulatov. Največ izseljencev iz Beneške Slovenije živi in dela v severni Franciji in Belgiji. Pri pogostih rudniških nesrečah v Belgiji je bila zraven zmeraj kaka žrtev iz naših vasi v Beneški Sloveniji. Doma sodijo, da imajo okoli 15 tisoč izseljencev raztresenih po svetu. Noben kontinent, nobena ameriška država ni brez beneških Slovencev. V južni Ameriki so v Braziliji celo spravili skupaj svoje lastno prosvetno društvo. Dobro bi bilo, da bi se drugi slovenski izseljenci po svetu pobrigali še za beneške Slovence, ki živijo v njihovih krajih, da jih povabijo medse, v svoja društva. Saj so bili nesrečni beneški Slovenci zmeraj ločeni od ostalega slovenskega naroda, vedno na robu življenja, vedno v odvisnosti; vsaj v izseljeništvu jih ne more nobena karabinjerska zapoved, nobeno sitnarjenje financerjev ločiti od slovenskih bratov. Beneška Slovenija živi samo od denarnih nakazil, ki jih pošiljajo izseljenci svojim družinam. Naj bi od svobodnega sožitja beneških izseljencev z drugimi našimi rojaki dobivale vasi Beneške Slovenije tudi duševno hrano in zavest slovenske skupnosti ne glede na meje.



Skromen dom beneškega Slovence

Zlatko Baloković v domovini



Konec marca je s soprogo obiskal domovino slavnega hrvatskega violinista Zlatko Baloković, ki stalno živi v New Yorku. Baloković, ki je danes eden najbolj znanih violinistov v svetu, bo med svojim bivanjem v Jugoslaviji priredil koncerte po vseh večjih jugoslovanskih mestih. Prvi koncert je imel v Zagrebu, kjer se je pred 50 leti vpisal na glasbeno šolo.

V Ljubljani je slavnega umetnika koncertiral dne 20. aprila in je bil to velik umetniški dogodek za slovensko prestolico. Dramsko gledališče, kjer je bil koncert prirejen, je bilo nabito polno. Prisotni so bili tudi zastopniki Sveta za znanost in kulturo LRS, Slov. izseljenske matice in mnogi slovenski glasbeni umetniki. Po koncertu mu je Slov. izseljenska matica priredila v srebrni dvorani hotela Union prijateljsko večerjo, na kateri je umetnik izrazil svoje zadovoljstvo nad ljubljansko koncertno publiko, ki da je »edinstvena na svetu«. Naslednji dan sta bila veliki mojster in njegova soproga na kosilu pri predsedniku Ljudske skupščine Slovenije Mihi Marinku.

V razgovoru z novinarji je ugledni umetnik dejal: »Obisk v domovini je napravil name vedno zelo močan vtis. Kakor pred nekaj leti, ko sem bil zadnjikrat v Jugoslaviji, občutim tudi zdaj močan borbeni polet naših ljudi, ki so si med vojno pridobili toliko simpatij naših rojakov v Ameriki in navdajajo z občudovanjem tudi ljudi drugih narodnosti v ZDA in drugih deželah po svetu.«

Baloković je zlasti pohvalil uspehe jugoslovanskih umetnikov na boljših svetovnih odrih in koncertnih dvoranah. Eno največjih priznanj jugoslovanski umetnosti, kiparstvu, je po njegovi sodbi postavitev spomenika kiparja Avguštinčiča pred palačo Združenih narodov v New Yorku.

Ameriški Slovenci in Jugoslovani poznajo Zlatko Balokovića zaradi njegovih prizadevanj za pomoč domovini med drugo svetovno vojno, kjer je bil na zboru Združenega odbora južnoslovanskih Američanov (ZOJSA), ki je organiziral posebno akcijo za pomoč Jugoslaviji pod imenom »Vojni relief Američanov južnoslovanskega porekla«, 22. septembra 1944 izvoljen za predsednika, medtem ko sta bila izvoljena Luis Adamič za častnega predsednika, a Etbin Kristan za podpredsednika. ZOJSA je takrat zbral do konca leta 1944 za pomoč Jugoslaviji nad 200.000 dolarjev in ogromne količine raznega blaga. K temu je pripomogel tudi Zlatko Baloković, ki je tedaj priredil vrsto koncertov v korist te podporne akcije.

Za svoje petdesetletno umetniško delovanje in za zasluge, ki jih ima za jugoslovanske narode med narodnoosvobodilnim bojem in za krepitev prijateljskih zvez med narodi Jugoslavije in Združenih držav severne Amerike je bil Baloković zdaj ob bivanju v domovini odlikovan od predsednika Jugoslovanske republike Josipa Broza Tita z redom Jugoslovanske zastave I. stopnje.

Konec maja bo umetnik odpotoval iz domovine, preden pa se vrne v ZDA, bo še gostoval v Avstriji in Zahodni Nemčiji.

TAM DOL' NA DOLENJSKEM

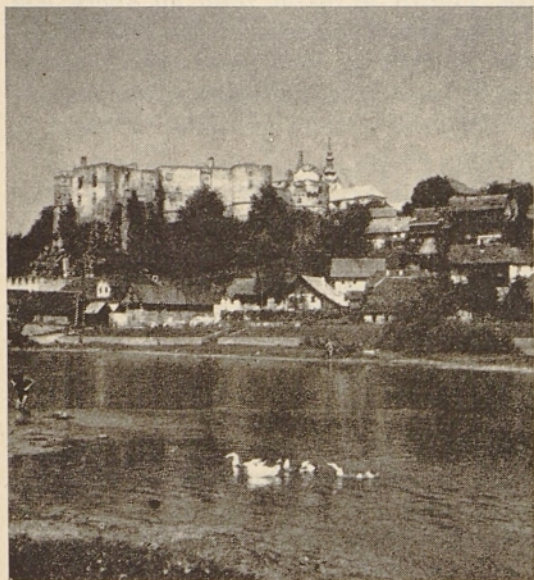
Prav gotovo si, dragi rojak, že velikokrat poromal v domovino svojih staršev. Na tiste livade, kjer si kot bosopet pastirček pasel živinico, v bele slovenske vasice, ki si jih nerad in z žalostjo v srcu zapustil, ko si odhajal v tujino.

Pojdi z nami danes. Lep sprehod bo v teh pomladanskih dneh. Mahneva jo v starodavno Višnjo goro, belo Stično in znamenito Muljavo in še tja do skrivnostnih izvirov modrozeleno Krke bova stopila. Obiskala bova kraje, kjer so živeli in umirali junaki iz povesti in romanov Josipa Jurčiča, katerega stodeseto obletnico rojstva smo praznovali 4. marca letos.

Višnja gora in navihani Višnjani

Višnja gora je bila že nekdanj znana kot kraj z lepo razvitim obrtništvom in precej obetajočim turizmom. Mestece pod razvalinami gradu nekdanjih višnjijskih gospodov pa je imelo tudi kaj važne urade. Zlasti na sodnijo in davkarijo so bili Višnjani na moč ponosni.

Pripovedujejo, da so se hoteli nekoč Višnjani ponorčevati iz sosedov v Ivančni gorici, ki so si hudo prizadevali, da bi tudi oni imeli vsaj enega od važnih uradov. Za pustni torek so hoteli Višnjani zagosti Ivanjegori-



Žužemberk



Krka pri Zagradcu

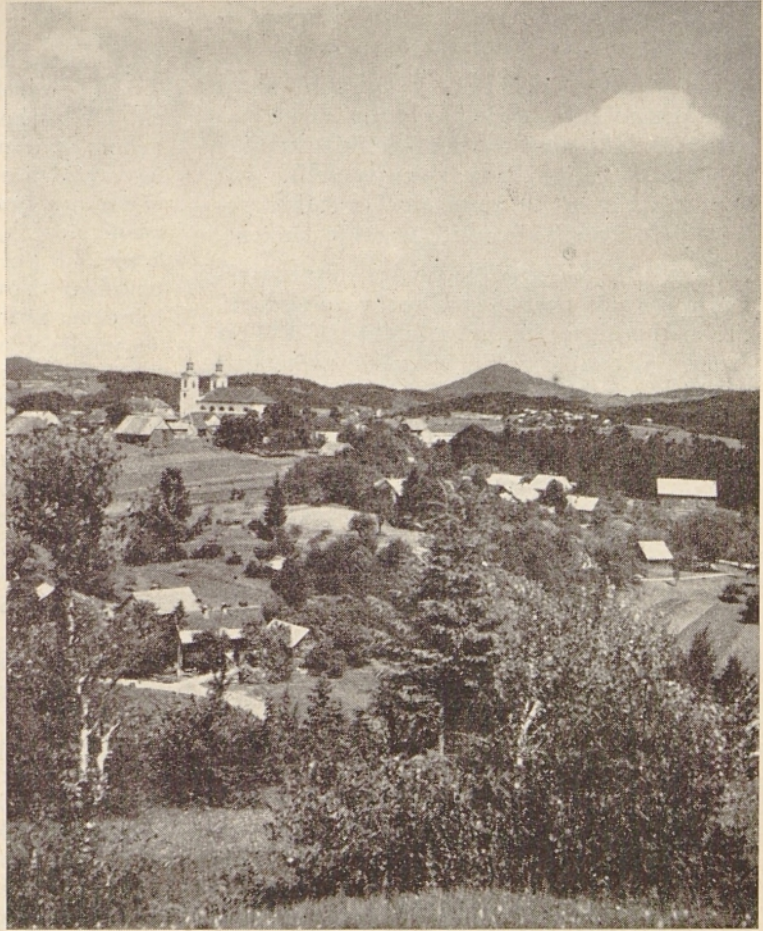
čanom. Poslali so jim hišo iz lepenke, na kateri je bil napis »Sodnija in davkarija«. Zraven so priložili še pismo: »To vam poklanja Višnja gora.«

Prebrisani Ivanjegoričani so nekaj časa tuhtali, kako bi vrnili Višnjanom in jo naposled iztuhtali. Zahvalili so se lepo kakor je prav in se spodobi za velikodušno darilo in se Višnjanom oddolžili s tramvajem iz papirja, češ da vam »gosposkim meščanom ne bo treba po vaših mestnih klancih peš hoditi«.

Višnjani so bili že od nekdanj znani kot ljudje, ki so bili na svoje mesto nadvse ponosni. Zato pa se je iz njih marsikdo tudi rad ponorčeval. Toda Višnjanov se ni dalo tako hitro spraviti v slabo voljo, razjezili so se le, če je kdo omenil njihovega polža. Takrat jim je pa zavrela kri. In v takem primeru je bilo najbolje, če jo je »izzivalec« kar brž pobral iz mesta. Sicer bi se mu lahko zgodilo kot kozlu Lukeža Drnulje, ki so ga menda Višnjani za kazen topli po njegovi senci. Tako vsaj pripoveduje Josip Jurčič v svoji »Kozlovski sodbi v Višnji gori«. Pa še več drugih znamenitosti so imeli Višnjani.

Velike Lašče

leže na malem holmu, sredi bukovih in smrekovih gozdov. V Veliki Sleveci, ki je 3,5 km oddaljena od Lašče, je vtisnjeno konjsko kopito turškega konja na pragu stranskih vrat farne cerkve. Dolenje Retje so rojstni kraj pisatelja, kritika in pesnika Frana Levstika (1851—1887). Ohranjen je še Ilijev kozolec, pod katerim je pisal Levstik svoje pomembno delo — Martina Krpana. V Raščici, 2,5 km, se je rodil oče slovenske književnosti, Primož Trubar (1508—1586). Se stoji njegov dom Temkov mlin, njegova prava rojstna hiša pa je zgorela že ob napadu Turkov. Leta 1952, ob 400-letnici slovenske knjige, so mu odkrili lep spomenik



Ena od teh so bile na primer znamenite višnjegorske vislice na Peščenjaku, za katere so Višnjani pravili, da jih niso postavili za vsakega potepuha, ki bi se pritepel od koderkoli, ampak le zase in za svoje otroke.

Nekoč je bila Višnja gora pomembno prometno križišče. Zlasti takrat so bili lepi časi, ko je šel tu čez iz Trsta na Hrvaško in nazaj ves promet z vozovi. Takrat se je tu razvijalo obrtništvo, promet in drugo tako kot nikdar prej in nikoli poslej. Ko pa je stekla dolenjska železnica, je tudi Višnji gori odklenkalo. V spomin na tedanje čase je ostalo le še ime neke domačije »Pri Rinežu«, to je pri hiši, kjer so pomagali riniti vozove v hud Stehanski klanec.

Pred zadnjo vojno je ta del Dolenjske v turističnem pogledu lepo obetal. Po vojni se je razvoj za nekaj časa ustavil. Po ponovni otvoritvi prijaznega doma na Polževem, ki so ga okupatorji med vojno požgali, se je pa stanje precej izboljšalo. Ima pa ves kraj z

bližnjo in daljno okolico vse pogoje za uspešen razvoj turizma: vrsto lepih izletniških točk, kot so Dedni dol, Stari grad, Gradišče ali Kucelj, pa izvrstne smuške terene na Polževem, moderno kopaljšče itd. Vse to lahko zadovolji tudi razvajenega turista. Seveda bodo morali tudi Višnjani malo bolj poskrbeti, da bodo pridobili mestu in okolici sloves turističnega kraja in s tem sebi in svojim otrokom lepe življenjske pogoje.

Med stiškimi svobodnjaki

Stična je daleč naokrog, tudi zunaj meja naše domovine, znana po velikem samostanu »belih menihov«, ki je bil sezidan sredi 12. stoletja, to je nekako pred 800 leti. Samostan so večkrat napadli in požgali Turki, zato so napravili iz njega majhno trdnjavo. Pa tudi to ni pomagalo. V 16. stoletju so ga Turki ponovno zažgali in prav ta zadnji

napad je v svoji povesti »Jurij Kozjak — slovenski janičar« popisal Josip Jurčič.

Samostan v Stični si je v stoletjih nabral lepo premoženje. Najlepša polja daleč naokrog so bila njegova last. Velikih kmetov v bližini skoraj ni bilo, zato pa veliko več bajtarjev, ki so jih znali »beli menihi« pogosto zelo uspešno izrabiti za svoje namene.

Leta 1945 pa so ti bajtarji z agrarno reformo čez noč postali iz hlapcev gospodarji. V začetku še ni šlo, kot bi bilo treba. Prej vzorno obdelana polja je začel preraščati plevel. Pa ne za dolgo. Potomci nekdanjih stiških tlačanov, danes svobodnjaki bolj kot kdaj koli, so se zdramili, stisnili pesti in zoralali. Namesto plevela je zrasla pšenica, število repov na veliki pristavi je nenehno raslo, stiška kmetijska zadruga je postala ena najboljših.

V stiškem samostanu je dan za dnev živahno vrvenje. Tu sem prihaja od blizu in daleč dolenjska mladina v svojo gimnazijo. Mladina oživlja v Stični tudi kulturno življenje. Igre, nastopi, pevski zbor in drugo, vse to je prišlo v Stično z mladim dolenskim rodod, ki se tu napaja iz studenca učenosti.



Crnomelj

V nekdanjem Obrhku

Pozdravljena, rojstna vas Pajštuberjevega Jožka — Josipa Jurčiča, znamenita Muljava. Ob prihodu v vas, pa tudi že prej, se nehote spomniš Jurčičevih povesti in romanov, gledaš v Muljavi nekdanji Obrhek iz »Desetega brata«, iščeš v bližnji okolici ponosni Kozjak, Slemenice, Kravjak in druge kraje, ki jih je Jurčič v svojih delih tako približal slovenskim ljudem. V košatem, temnem gozdu se spomniš Desetega brata, ob pogledu na stoletne smreke zaživi pred teboj hudomušni Krjavelj, ki je tod nekje pasel kozo in nabiral smolo, v Obrščakovi krčmi pa prisluhneš pogovoru muljavskih možakov in kar pričakuješ od nekod Krjavlja, ki bo spet povedal tisto o hudiču, ki ga je bil na dvoje presekal.

Muljavčani so na svojega velikega rojaka Josipa Jurčiča zelo ponosni, pa tudi njegovo rojstno hišo na hribčku v vasi radi pokažejo vsakomur, ki povpraša po njej. Zdaj gospodari v tej hiši Jurčičev nečak, že sam star mož. Nekdanja soba, v kateri se je Jurčič rodil, pa je urejena kot muzej. V zadnji vojni so na pobudo Osvobodilne fronte ob stoti obletnici pisateljevega rojstva vzdali na hiši spominsko ploščo, ki pa so jo stiški domobranci kmalu nasilno odstranili. Zdaj je podobna plošča spet tu in spominja obiskovalce tudi na to nelepo dejanje »branilcev« slovenske kulture.

Muljava je ena najbolj naprednih dolenskih vasi. Po vojni je dobila zelo lepo novo osnovno šolo, pred nedavnim pa tudi nov zadržni dom, v katerem je velika lepa dvorana. Tu bo vaško kulturno društvo »Josip Jurčič«, ki je zelo delavno, v prihodnje lahko še uspešneje delovalo.

Ob tolmunih Krke

Dolina Krke, ki je približno 300 metrov nad morjem in katere dobršen del leži na robu Suhe krajine, se ti pokaže najlepše, če se ji približaš po grosupeljski cesti. Na vrhu se ti odpre prelep pogled nanjo. Okoli in okoli samo zelenje — bukovje in smrekovje. Po kadunjastem dnu, po valovitih pobočjih gričev, goric, dolcev se vijejo rjave njive, čisto po dnu pa se vijugajo beli trakovi — ceste — in med njimi kakor zelena kača tiha Krka.

Zgornja Krška dolina ni velika. Zdi se ti, da bi jo lahko pokrili z dlanjo. Prej ko v eni uri jo obhodiš na to ali ono stran. Naseljena

NOVO MESTO

ki leži na položnem griču in ga obdaja zelena Krka, je postalo upravno in kulturno središče Dolenjske v 18. stoletju, ko je bila ustanovljena gimnazija ter kmalu nato še okrožni urad ali kresija. Mesto ima številne zgodovinske znamenitosti. Novomeščani so bili vedno znani kot zelo zavedni narodnjaki, kar dokazuje tudi Narodni dom, ki je bil zgrajen 1875.

Za gospodarski razvoj je bilo pomembno l. 1892, ko je bila zasajena prva lopata za dolensko železnico, ki je dve leti pozneje zvezala Novo mesto z drugim svetom.

V dobi fašističnega vpada in zasedbe se je na Dolenjski zdramil duh starih puntarjev in je postala središče vsenarodnega upora. Po kapitulaciji Italije je bilo mesto od Nemcev težko bombardirano. Danes ima mesto, kjer se industrija pred vojno ni mogla razviti, vse možnosti industrijskega razvoja in je postalo zaradi svoje prelepe vinorodne okolice, modernih kopališč na Krki, ki so izredno prikladna za vodne športe, tudi prilačno letovišče.



je bila v 12. in 13. stoletju. Podrobno se je zanimal zanjo že stari zgodovinar Valvasor, ki ji je v svoji »Slavi vojvodine Kranjske« odmeril precej strani, najbrž zaradi Kraške jame, nekoč slovečih krških rakov in grajskih razvalin nad gradičkom, ki so tam še iz časa bojev za celjsko dediščino.

Ljubitelj divje romantike bo tu razočaran. Iskalec intimnejše lepote, miru, cvetja in zelenja, tihe ubranosti ob vodi, kjer se čas ustavi, pa bo lahko pozabil za nekaj časa vse tegobe.

Krčani so skromni, šaljivi, mehki po srcu, a odrezavi po jeziku. Sem pa tja naletiš lahko celo na kakega novodobnega »Desetega brata«. Radi bero, pojejo in igrajo. Le počasi sprejemajo novotarije. Ni pa treba misliti, da človek iz Krške doline sedi samo na domačem zapečku. Že od srede preteklega stoletja so odhajali odvečni delavci v

ZDA, v Kanado, Belgijo, Nemčijo in Francijo. Skoraj vsaka hiša ima kakega sorodnika onkraj »luže«. Še močnejše je vdrl novi čas v dolino po prvi in še najbolj po drugi svetovni vojni. Stari čas se umika novemu. Stari mlini in žage, slamnate strehe, starinske podobe na steklu, izrezljane skrinje so romale na podstrešje ali v muzeje. Kakor so nekoč morala utihniti po dolini kladiva fužinarjev, tako je tudi ob ropotu motorjev utihnila pesem cepcev po skednjih.

Nova avtomobilska cesta, ki bo zvezala Ljubljano z Zagrebom in bo vodila mimo Višnje gore in pod Trško goro pri Novem mestu, bo tudi Dolenjsko napravila lahko in hitro dostopno in njene do zdaj manj poznane pokrajinske lepote in kulturnozgodovinske znamenitosti bodo imele še več obiskovalcev in občudovalcev.

Peter

Slovenska izseljenska matica želi priti v stik z vsemi Slovenci v tujini, ki so ohranili v svojih srcih plemenito ljubezen do rojstne domovine.



Tudi z doma izdelanimi traktorji so letos orali v Jugoslaviji



Delavski svet jeseniške železarne razpravlja o načrtih in uspehih



Ob Titovi cesti v Ljubljani gradi tordka Na-ma moderno palačo

LETOŠNJA SETEV. Dolga in ostra zima je letos skoraj za mesec dni zavlekla setev v Jugoslaviji. Da bi ublažili posledice letošnje sušne jeseni, smo uvozili iz tujine okrog 2000 vagonov umetnih dušičnih gnojil za pognojitev ozimine. Prav tako je bilo uvoženih tudi nekaj semen. V Vojvodini bodo letos posejali nad milijon hektarjev zemlje, to je dvakrat več kakor v jeseni. Razen mnogih vpreg je letos oralo polja in njive v Jugoslaviji nad 10.000 traktorjev, med katerimi jih je precej doma izdelanih.

Domače novice

NOVE DELAVSKE SVETE SO IZVOLILI. Slovenski delavci so nedavno volili v svojih podjetjih nove delavske svete. Volitve so povsod potekale zelo svečano. Delavci so svoja volišča v obratih lepo okrasili. Volivci so izvršili svojo dolžnost že v prvih urah. V jeseniški železarni so se odzvali volitvam celo bolni delavci. V valjarni je volilo 97 % delavcev, v elektro delavnici 98 %, v žični valjarni 94 % itd. V Trbovljah so se udeležili volitev vsi rudarji nočne izmene. Delavci Tobačne tovarne so na seji delavskega sveta položili obračun svojega dela v preteklem letu, ki je pokazal, da so dobro gospodarili. Saj je proizvodnja dosegla lani skoraj 2,9 milijarde dinarjev. Od tega je dohodka 686 milijonov. Če ti dve številki primerjamo s številom delavcev, ki so zaposleni v tovarni in ki jih je bilo lani povprečno 650, so ti dosegli nedvomno zelo velik uspeh, saj je tako rekoč vsak od teh delavcev ustvaril s svojim delom milijonsko vrednost.

LJUBLJANA GRADI. Razen večjih in manjših stanovanjskih poslopj gradijo letos v Ljubljani tudi večje objekte. Na Ajdovščini poleg nekdanjega Figovca gradi Zadržna zveza Slovenije petnadstropno palačo. Lito stroj gradi ogromno, 168 metrov dolgo in 25 m visoko poslopje pločevinarne s tremi prostranimi dvoranami. V gradnji je velika mlekarina, ki bo imela maslarno in sirarno, hladilnice, prostore za pasterizacijo itd. Mlekarina bo dograjena jeseni in bo opremljena z najmodernejšimi stroji, ki jih je dobavil UNICEF. V njej bodo dnevno predelovali 80.000 litrov mleka. V Mostah bo kmalu dograjena tovarna močnih krmil in bo začela izdelovati dragocena krmila, kar bo pripomoglo k izboljšanju živinoreje. Tovarna papirja v Vevčah gradi velik silos za papir. Klimični bolnici bodo zgradili bakteriološko-fiziološki inštitut ter preuredili poslopje nekdanjega kirurškega oddelka in ga dvignili za eno nadstropje. V njem bo nevarna postaja. Na novi polikliniki pa že končujejo dela.

V BAROVCIH ŽE SVETIJO ŽARNICE. Nedavno so v obmurski vasi Barovci napeljali elektriko. Zdaj prebivalec že svetijo žarnice. Začeli bodo napeljavati elektriko tudi v Črensovcih, Žičkih, Trnju in še nekaterih vaseh, medtem ko jo v Veliki Polani že napeljujejo. Drogove bodo povsod priskrbeli vaščani sami, ki bodo pomagali tudi pri napeljavi.

TOLMIN JE DOBIL NOVO GLEDALIŠČE. Prvo nedeljo v aprilu so v Tolminu svečano odprli novo gledališče, ki so ga začeli graditi lani poleti. Novo gledališko poslopje, ki bo služilo tudi za kino predstave, koncerte in druge kulturne prireditve, so Tolminci nujno potrebovali, saj postaja Tolmin vse bolj tudi kulturno središče okraja, ki ima sedaj že nad 40.000 prebivalcev, doslej pa niso imeli nobene primerne dvorane za kulturne prireditve. Novo gledališče je eno najlepših v Sloveniji in Tolminu v ponos. Pri tem je bilo porabljenih nekaj sredstev iz »snežne pomoči«, to je iz sredstev, ki so jih za prebivalce tolminskega okraja zbrali državljani iz raznih krajev Jugoslavije ob velikih snežnih katastrofah

leta 1951, drugo pa je prispeval Okrajni ljudski odbor in nekatera podjetja iz letnega dobička.

V ČRNOMLJU SO DOGRADILI PROSVETNI DOM. V Črnomlju je bil nedavno dograjen kulturni dom in domačini v njem že pridno pripravljajo kulturne prireditve, ki so vse zelo dobro obiskane. Dijaki so igrali C. Eminovo dramo »Na straži«, šolarji so priredili lepo uspelo akademijo za praznik žena 8. marca. Lepo uspelo tridejanko Mire Pucove »Svet brez sovraštva« so odigrale članice Zveze delovnih žena. V kratkem bodo v Črnomlju ustanovili Kulturno umetniško društvo, v katerega bodo pritegnili predvsem mladino.

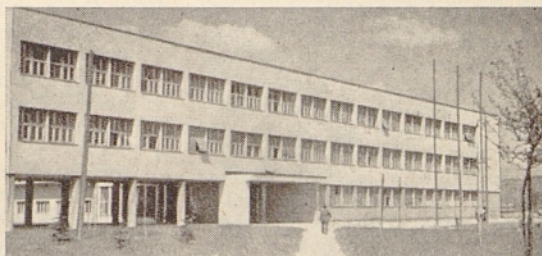
ADLEŠIČI SO PRAZNOVALI. Letos so Adlešičani posebno slovesno proslavili svoj občinski praznik. Na predvečer so zagoreli kresovi na Plešivici in na Preložniku. Domači igralci pa so uprizorili Finžgarjevo »Verigo«. Naslednji dan je bila slavnostna seja občinskega odbora. Popoldne pa so se vsi občani udeležili slavnostnega obhoda. Pred šolo je bil nato koncert tamburaškega in pevskega zbora, izvajali so tudi folklorne točke. V šoli je bila lepo urejena razstava ročnih del in umetno obrtnih izdelkov. Razstava Obnovitvene zadruge Adlešiči pa je dokazala njeno uspešno delo, saj je po osvoboditvi obnovila kar 131 poslopij.

VEČ TISOČ UDELEŽENCEV KOSOVELOVEGA TEDNA. V nedeljo 21. marca so s svečanimi prireditvami v Sežani in Tomaju zaključili kulturni teden v počastitev 50-letnice rojstva pesnika Srečka Kosovega. Zaključnih slovesnosti se je poleg številnih udeležencev iz Ljubljane in drugih krajev Slovenije udeležilo tudi mnogo Tržačanov. Obenem so slovesno odkrili spominsko ploščo v Tomaju na hiši, kjer je pesnik umrl.

POLDRUGO MILIJARDO DINARJEV ZA GOSPODARSKO POMOČ PRIMORSKI, KOČEVSKI IN DOLENJSKI. Izvršni svet ljudske skupščine je izročil skupščinskima odboroma za gospodarstvo predlog za gospodarsko pomoč Primorski, Kočevski in Dolenjski. Skupno je letos za goriški, sežanski, tolminski, črnomeljski, novomeški in kočevski okraj določenih 1 milijardo 453 milijonov dinarjev, v celoti pa bo za te kraje porabljen znesek okrog 5 milijarde dinarjev. S temi sredstvi bodo okrepili predvsem razne industrijske objekte. Tako bodo razširili in modernizirali rudnik Kanižarico. V Črnomlju bodo združili tovarno učil in livarno. Povečali bodo obrat »Telekomunikacije« v Semiču, manjšo pomoč bo dobila tudi tovarna »Belsad«. Velikega pomena bodo investicije v rudniku kremenčevega peska pri Novem mestu. Novomeški okraj bo dobil tudi tovarno vodnega stekla. Pri Novem mestu bodo odprli postajo za umetno osemenjevanje. V Kočevju bodo uredili večje kovinsko podjetje in kemično tovarno za lepila, uredili bodo jez na Rinži ter pričeli z gradnjo kočevskega vodovoda. Na Primorskem bodo lep znesek porabili za industrijo apna in marmora v Mirnu, v Dutovljah bodo zgradili delavnice za obdelovanje marmora in tovarno finega pohištva. Pomoč je namenjena še za gradnjo vodovoda v Brdih in Brkinih, za dograditev predora pod Panovcem, za razvoj turističnih krajev na Bovškem itd.



Zastavna so dekleta in fantje iz Adlešičev



Industrijska šola Litostroja



Litostroj gradi nov objekt

KAMNISKA KMETIJSKA ZADRUGA JE LANI IMELA 6 IN POL MILIJONA DOBIČKA. Zadruga šteje 65 članov, od katerih je 53 vplačalo deleže po 1000 din, eden 250 din, drugi pa po 50 din. Lani je kamniška kmetijska zadruga imela 79 milijonov dinarjev prometa. Nabavila si je več novih kmetijskih strojev, ki so zadružnikom v veliko pomoč pri delu. Na občnem zboru so živahno razpravljali o razdelitvi dobička, ki je letos dosegel lepo vsoto 6 in pol milijona dinarjev.



Domovina

CLEVELAND IN OHIO

DVE ZLATI POROKI

V nedeljo 14. februarja sta kar dva slovenska para praznovala lep življenjski praznik — zlati jubilej zakonskega sožitja.

John in Mary Samanich iz 3662 W. 56 St. živita že dolgo vrsto let v Clevelandu in sta med rojaki zelo priljubljena. John Samanich je doma iz Dolenje Gorice na otoku Krku, njegova pridna žena pa iz Poljan pri Ilirski Bistrici. V mladih letih sta oba živevala v Trstu, kjer sta se spoznala in poročila. M. Samanich je v Clevelandu že od leta 1913. Družina pa mu je sledila leta 1920. Več let je delal po raznih opekarnah, nato pa je bil zaposlen v jeklarni Midland Steel Co., kjer je bil zaradi bolezni leta 1935 predčasno upokojen. Oba sta člana društva Brooklyn, št. 135 SNPJ. Slavljenc je star 75 let, njegova družica pa 70.

Mr. in mrs. Luke in Johana Terček, stanujoča na 15621 Holmes Ave, ki sta isti dan praznovala zlato poroko, sta prav tako dobro znana in spoštovana med rojaki v Clevelandu. Mr. Terček je doma iz Rovt nad Logatcem. V prejšnjih letih se je mnogo udeleževal pri organiziranju in gradnji raznih

ustanov za slovenske rojake. Bil je tudi prvi blagajnik Slovenskega doma.

Oba jubilarita sta člana raznih naprednih društev, med drugim tudi društva MIR št. 142 SNPJ. Mr. Terček, ki je bil poklicno zaposlen kot prvi delavec na odseku za mostove pri newyorški Centralni železnici, je vedno rad pomagal do zaposlitve tudi drugim rojakom, ki so priromali čez »veliko lužo« za kruhom.

Ob jubileju je mr. Terčku in soprogi razen številnih prijateljev in znancev čestitalo tudi njihovih osem otrok in številni vnuki ter drugi sorodniki.

Obema paroma k zlatemu jubileju prav tako čestitajo tudi rojaki iz stare domovine in drugod po svetu in jim kličejo: »Še mnogo, mnogo zdravih in srečnih let!«

KDO JE MRTEV?

Ne ustrašite se. Nič gromozanskega in krvavega vam ne bomo povedali. To je le naslov igre, ki so jo na pustno nedeljo igrali igralci dramskega zbora »Ivan Cankar« v Slov. narodnem domu na St. Clair Ave. Čeprav je naslov

tako žalosten, je pa igra vesela in zabavna od začetka do konca, da so se gledalci, ki jih je bilo lepo število, do solz nasmejali in hvaležno ploskali igralcem.

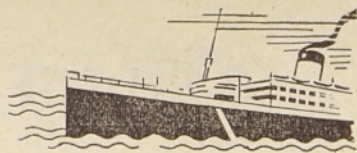
LETNA SEJA SLOVENSKE ZADRUŽNE ZVEZE

Slovenska zadrudna zveza obstoja med collinwoodskimi delavci že okrog 40 let. Svoječasno je imela pet trgovin, toda trgovska konkurenca je bila kriva, da je morala Zveza nekatere trgovine zapreti. Bilo je že sklenjeno, da podjetje razpuste, vendar so delničarji na zadnji letni seji sklenili, da ga ohranijo, čeprav v manjšem obsegu. K temu je največ pripomoglo razveseljivo poročilo tajnice, ki je povedala, da je promet v dveh prodajalnah Zveze znašal lani 163.000 dolarjev, kar pomeni, da ima Zveza še dosti prijateljev in dobrih zadrugarjev. Seja je bila v Slovenskem domu na Holmes Ave ob številni udeležbi delničarjev, med katerimi je bilo precej mladine. V direktorij so bili izvoljeni: Joseph Bradač, Ludwig Frank, Joseph Vautar, Ann Doles, J. Princ, John Stancer in Anna Kožel.



Kvintet priznanega pevskega zbora »Zarja« iz Clevelanda

na tujih tleh



POZIVILI BODO KULTURNO DELOVANJE

Dramsko društvo »Anton Verovšek« je priredilo zadnjo predstavo leta 1951, potem pa je »zadremalo« kakor pravimo po domače. Na seji 5. februarja, ki bi bila sicer lahko bolj obiskana, so člani temeljito razmotrili težave društva, pomanjkanje moči, zlasti mladih in druge probleme ter nato sklenili, da mora društvo svoje kulturno delovanje za vsako ceno poživiti. Saj je ves napredek odvisen od kulturnega življenja in so bili zato tudi ustanovljeni slovenski domovi. Luis Smerdel, predsednik pevskega zbora »Jadran«, je povedal, da bo zbor z veseljem sodeloval pri prireditvah društva »Anton Verovšek«. Prav tako je tudi krožek Progresivnih Slovencev obljubil svojo pomoč, kakor tudi mladinski zbor. Tako bo z »združenimi močmi« spet oživel delovanje društva »Anton Verovšek«. V novi odbor so bili izvoljeni za predsednika Joseph Godec, podpredsednika John Zaic, tajnico Mary Božič, zapisnikarja John Steblaj, v nadzorni odbor — Ana Vadnal in Mary Starman.

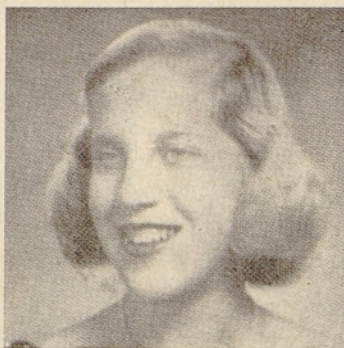
W. FRANFORT, ILLINOIS

»TUKAJ JE ZA DELO VEDNO SLABŠE«

Ker se ne oglasi nobeden iz naše naselbine, bom pa jaz malo poročal o sedanjih razmerah v West Franfortu. Tukaj je vedno slabše. 350 majnerjev je spet izgubilo delo in zaslužek. Dne 29. januarja t.l. je zadnjič obratoval rov št. 15 družbe Old Ben. Ta rov je obratoval 32 let, preden je bil izčrpan. Kam bodo šli ti delavci, je seveda njihova zadeva, kot navadno pravimo v Ameriki. V tukajšnjih rovih je malo prilike, da bi se dobilo delo, kajti v enem letu je družba zaprla za stalno dva rova. Ne bo dolgo, ko bosta šli še dve majni rakom žvižgat. Nekdaj je bila tukaj v Franklinskem okraju največja produkcija premoga. Tu je bilo 15 največjih rogov v Ameriki. »Orient št. 2« je leta 1926 vrgla na površje v osemurnem šihitu več ko 15 tisoč ton premoga. Do eks-

plozije je bila ta majna na glasu kot ena največjih na svetu. Po eksploziji pa so polovico zazidali. Današnja produkcija se suče od sedem do osem ton na dan. V tej majni sem delal devet let, po eksploziji še pa nisem več vrnil na delo. Zdaj živim od majnerske pokojnine, za socialno zavarovalnino pa moram še čakati več kakor dve leti.

Zdaj pa še nekaj o vremenu. Od lanskega junija traja suša kar naprej. V osmih mesecih smo imeli le malo dežja. Tukaj ni zime, bil pa je nekajkrat hud mraz. Prvi sneg je zapadel 10. januarja in je bil tudi zadnji. So lepi sončni dnevi in prava suša. Pripravljam se, da bom sadil krompir. *Jery Zortz*



Prva štipendistka Slovenske izseljenske matice Florence E. Šiškovičeva iz Clevelanda je v Ameriki rojena hčerka slovenskih staršev. V Bostonu je bila dve leti gojenka slovite pevske šole New England Conservatory of Music. Z uspehom je nastopila že na več samostojnih koncertih. V Ljubljani se bo obenem z glasbenim znanjem izpopolnjevala tudi v jeziku svojih staršev ter nastopala na intimnih penskih prireditvah. Draga Florence, rojstna domovina tvojih staršev te pričakuje s toplimi simpatijami

SOUTH CHICAGO, ILL.

50-LETNICA DRUŠTVA »DELAVEC« ŠT. 8 SNPJ

V aprilu bo minilo 50 let, odkar so mladi fantje in možje ustanovili društvo »Delavec« št. 8 SNPJ. Ta praznik bodo rojaki slovesno praznovali 25. aprila v Hrvatskem domu. Program za proslavo je zelo

pester in skrbno izbran ter pripravljen. Poleg pevskih točk in deklamacij bo na programu tudi igra. Proslave se bodo udeležili tudi člani drugih društev; tako bo ta dan lep praznik vse slovenske naselbine v tem kraju.

KAMMERER, WYO

Včasih je bilo mesto Kammerer oddaljeno eno miljo od mesta Diamondvill, sedaj pa sta ti dve mesti skoraj zrasli skupaj, saj se naše mesto zaradi naravne lege ne more drugam raztezati. Družba, ki je bila lastnica mesta Diamondvill in premogokopov, je rove že zdavnaj izčrpala in pustila hiše, le-te pa prodala. Sedaj obratujeta še dva rova, eden v Cumberlandu, drugi pa v Elku, oba sta last družbe Kammerer Coal Co. Bus vozi premogarje na delo in nazaj. Delavci, ki nimajo svojih domov, žive rajši v Diamondvillu, ker je cenejša najemnina. Stare grče, ki še niso pozeble, pa kopnijo kot sneg spomladi. Pred kratkim je umrl Pavel Šabec, za njim pa Joe Koščak Švajger, oba gostilničarja. Potem pa John Brovič in M. Orešnik in več drugih znancev. Med najtrdnjše korenine, ki se še otepmo in držimo na površju, bi lahko prištevali Johna Meštota.

Kakšnih 70 milj od tukaj je majhno mestece po imenu Big Piney, kjer ne bi niti z višarsko svečo mogel najti drevesa, ki bi delalo čast temu imenu. Ta kraj po radiu vsak dan označujejo za najbolj mrzel kraj v ZDA. Tam ne raste drugega kot divja trava in še tisto morajo umetno namakati, zato pa tudi poleg živinorejcev in kavbojev v ledrastih hlačah ni drugih prebivalcev. Vso industrijo v tem kraju zastopa edinole kovačija, ki jo vodi en sam — edini Slovenec v tem kraju. Svoje obrti se je menda izučil že pred 50 leti doma v svoji rodni Poljanski dolini. Ta mož je v svojem poklicu zelo izurjen, zlasti pri poljskih strojih. Ne bi rekel dvakrat, da ti ne bi naredil bezgove piščalke iz železa. Pravi, da ga ranchmani tako pridno zalagajo z delom, da sploh ne utegne misliti na mraz.

Frank Zagar

IZ ŽIVLJENJA SLOVENSKEGA RUDARJA V FRANCIJI

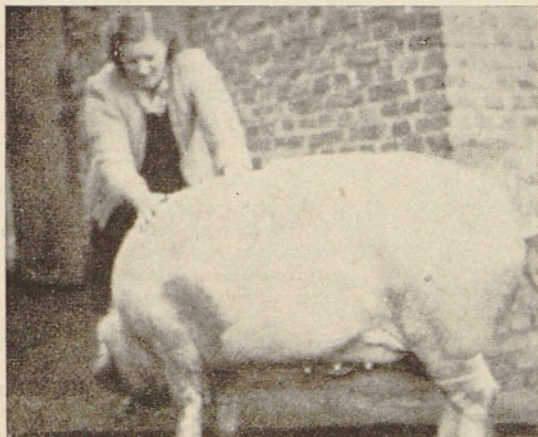
Slovenski rudar si v Franciji služi svoj kruh 700 metrov in še globlje pod zemljo. Za svoj zaslužek mora trdo delati. K delu ga nikoli ni treba priganjati, ker rad dela in je tudi znan kot najboljši rudar. Pri rudniku ima razne ugodnosti kot domačini, pri delu pa ne more napredovati, t. j. da bi postal paznik ali kaj več, če ni nacionaliziran. Kadar pa zbolí, se tudi njegovo življenje spremeni. Bolniškega lista ne bo nihče iskal, dokler vsaj malo še lahko dela, ker je bolniška podpora premajhna. Takrat gredo vsi prihranki in si dostikrat nakoplje še dolgove.

Dokler je rudar zdrav in lahko dela, zasluži toliko, da lahko lepo preživlja svojo družino. Dobiva brezplačno premog. Ima tudi brezplačno stanovanje z vrtom, ki ga slovenska gospodinja zna lepo in dobro obdelati. Mnoge družine vzamejo v najem še več zemlje ter si tako doma pridelajo vse potrebne poljske pridelke. Poleg tega goje mnogo perutnine, redijo koze, zajce in svinje, za katere ne manjka hrane. Pridne slovenske gospodinjice so znane, da zredijo vedno najlepše prašiče.

Slovenski rudar se v prostem času ukvarja tudi s športom in kulturnim delom. Sodeluje v slovenskih kulturnih društvih. Posebno važno je delo z mladino, ki potrebuje stalne vzpodbude, da ne bo prehitro pozabila domovine.

Ob zimskih večerih se zbere slovenska družina ob radiu in poslušajo oddaje iz Ljubljane, Zagreba in Beograda.

Ko je upokojen, mora slovenski rudar odložiti veliko žlico, kakor se to pravi po domače in se zadovoljiti z malo, če nima poleg svoje pokojnine še kakšnega drugega zaslužka. Najtežje je za tiste, ki so sami, brez družine. Kakor izgubljene ovce tavajo v tujini in mnoge je to že privedlo do obupa. Za takšne ljudi je imel največ razumevanja prvi jugoslovanski povojni konzul v Metzcu Franc Žugel, ki je mnogim pomagal. Zato je med slovenskimi rudarji zelo priljubljen in ga še danes ne morejo pozabiti.



Na tega pujsa je gospodinja, ki ga je zredila, lahko ponosna, saj tehta nad 4 cente, to je nad 200 kg



Stanko Glogovšek, ki je tudi predsednik Jugoslovanskega pevskega podpornega društva »Slavčke« in Jože Knavs, si po prihodu s šihla želita »Srečno!«



Družina Jožeta Knavs v Merlebachu *



Slovenski rojaki pred konzulatom v Metzcu. V sredini gospa Zuggleva, žena prvega jugoslovanskega povojnega konzula v Metzcu

SMRT DVEH SLOVENSkih RODOLJUBOV

Dne 25. januarja letos je umrl v Herminie, Pa., v starosti 73 let Tone Zornik, mož, ki je posvetil vse svoje življenje širjenju socialističnih idej. Rodil se je 7. maja 1880 v Čezsoči pri Bovcu; pred kakimi 50 leti je prišel v Združene države — s trebihom za kruhom, kakor toliko slovenskih in drugih proletarcev. Že v prvih letih po prihodu se je pod vplivom znanega ameriškega socialista Eugena V. Debsa pridružil socialističnemu gibanju in je ostal svojemu prepričanju zvest do konca življenja.

Kot navaden delavec, pozneje kot rudar in mali trgovec se je udeleževal v socialističnih in naprednih organizacijah, bil je organizator klubov Jugoslovanske socialistične zveze v ZDA, potem je delal v krajevnih društvi Slovenske narodne podporne jednote, Jugoslovanskega republikanskega združenja, SANS itd. Upravljal je Slovenski narodni dom v Herminie, Pa., in ga branil pred napadi kapitalističnih podrepanikov. Pri delu za socialistično gibanje je prišel ob svojo trgovino. Med stavkami je podpiral rudarje z denarjem in blagom na upanje ter je tako izgubil premoženje. Bilo mu je težko, vendar pa je vselej izjavljal, da mu tega ni žal, češ da se zaveda, da je bila tudi njegova propast samo del gigantskega boja, ki ga je bilo in ga še bije delavstvo v kapitalističnih državah za svoj življenjski obstoj.

Ko je izgubil trgovino, se je posvetil agitacijskemu delu za napredno književnost ali, kot je govoril, za »napredno duševno hranost«, in sicer kot potujoči zastopnik. Hodil je po zahodni Pennsylvaniji, Ohio, W. Virginiji in drugih sosednih državah od naselbine do naselbine ter zbiral naročnike in oglašal za napredni tisk, obenem pa tudi prodajal napredne knjige ameriških, ameriško-slovenskih in naših domačih založb. Izredno veliko je delal pokojni Tone za socialistični tednik »Proletarec«, za dnevnik »Prosveta«, za reviji »Čas« in »Majski glas«, za »Ameriški družinski koledar«, za izdaje Prosvetne Matice JSZ, za knjige Louisa Adamiča itd. Agitiral je po hišah, na sejah, zborovanjih, shodih, piknikih — kratka povsod, kjer so se zbirali ljudje, ki jih je zanimal napredni tisk. V zadnjih letih je prodal tudi precej izvodov v Jugoslaviji tiskanih knjig, na primer delo Frančka Sajeta »Belogardizem«. Lani je ob obisku v domovini naročil 200 izvodov Slovenskega izseljenskega koledarja. Toda tega ni več dočakal — zaradi nepričakovane zamude na ameriški carini je koledar, katerega se je tako veselil, prispel šele po njegovi smrti. Razdelila ga je Tonetova življenjska družica, ki mu je vse življenje pomagala in ki je bila članica socialističnega kluba, kot so bili člani tudi vsi njegovi sinovi.

»Pokojni Tone Zornik je bil največji idealist in naravnost fanatičen vernik v socialistično

idejo.« piše o njem v Prosveti Milan Medvešek. Ko je bil že hudo bolan, ga je izredno razveselilo priznanje prijateljev v okolici Herminie, ki so njegovemu sinu, ko je prihitel k očetovi bolniški postelji, zatrjevali: »Tvoj oče je hraber bojevnik za delavske pravice.« Ko je to sporočil v nekem pismu Milanu Medvešku, je pristavil še naslednje besede:

»Sedaj je kriza moje bolezni minila in upam, da bom zopet nadaljeval s svojim misijonskim delom. Rad bi propagiral vsaj še nekaj let socializem od hiše do hiše, posebno sedaj, ko sem spoznal v Jugoslaviji, da so naši rojaki za takšno administracijo, kot jo imajo sedaj. Tak narod ne more propasti, se je izrazil naš nesmrtni Abraham Lincoln.«

Ceprav je tako želel, da bi ozdravel, pa Toneta Zornika ni več med nami. Na njegovo mesto bodo morali stopiti tisti, ki jih je vzgajal in jim posredoval socialistične in napredne knjige. Tone Zornik je mrtev — živi pa njegovo delo in živ ter hvaležen bo ostal tudi spomin nanj, saj je to s svojim delom nadvse zaslužil.

V SPOMIN JOŽETU MENTONU

Dne 13. marca 1954 je umrl v Mariboru in bil 15. marca pokopan v Ljubljani ameriški rojak Jože Menton, eden od dobrih prijateljev E. Kristana.

Jože Menton je bil tip slovenskega »selfmade-man«. Rojen v Krašni pri Moravčah se je izučil za kolarskega pomočnika, iskal s trebihom za kruhom po evropskih državah primerne zaposlitve ter je v prvih letih tekočega stoletja odpotoval v Ameriko, kjer je s svojo marljivostjo in vztrajnostjo napredoval do avtomobilskega inženirja in postal konstrukter za avtomobilske karoserije pri tvrdki Ford Co. in General Motors v Detroitu, Mich. Kot sin preprostih ljudi ni nikdar pozabil na svoje poreklo in se je zgodaj priključil k naprednemu gibanju ameriških Slovencev. Med prvo vojno je delal za ideje Jugoslovanskega republičanskega združenja (JRZ), med drugo vojno pa je pomagal organizirati v okviru SANS v Detroitu pomožne akcije v korist domovini, ki je trpela pod okupatorjevimi jarmom. Po osvoboditvi, ko je nova Jugoslavija bila v letih obnove in gradnje, je — dasi star že 78 let — prihitel v Jugoslavijo ter je poldrugo leto (1949—1951) pomagal v konstrukcijskem oddelku Tovarne avtomobilov (TAM) v Mariboru. Pod njegovega sodelovanja je n. pr. znani avtomobil tipa »Luka«. Zatem se je vrnil v Ameriko, a lansko jesen je prišel za stalno v domovino, žal že bolan.

Jože Menton je bil človek, ki je neizmerno ljubil svojo domovino, ki je v novi Jugoslaviji videl uresničenje svojih življenjskih idej in ki je hotel pri tem pomagati, kjer koli je le mogel. Domača zemlja naj mu bo lahka, vsi njegovi znanci in prijatelji v novi in stari domovini pa ga bodo ohranili v častnem in hvaležnem spominu.

Cv. A. Kristan

SLOVENSki GROBOVI NA TUJEM

V Clevelandu, O. Antonija Kness, roj. Ščarja, doma iz Senožetov, p. Dol pri Ljubljani, Joseph Brenčič iz Lok pri Zidanem mostu, Mary Milavec, roj. Kovačič, doma iz Sodražice, Avgust Pečjak iz Bogdanje vasi pri Žužemberku, Frances Kavčič, roj. Popit, iz Rovi pri Logatecu, Mary Lončar, roj.

Cankar, iz Dobrove pri Ljubljani; v Denverju, Colo., Franc Hafner iz Velike Loke. V Livingstonu, Ill. Frank Novak iz Stranj pri Doberčah, v Center, Pa. Frances Škerl, po domače Dilovčeva Franca, iz Gorenje vasi nad Skofjo Loko, v Ely, Minn. Peter Vider iz Male Račne na Dolenjskem in Agnes Pužel iz Sodražice pri Ribnici. V

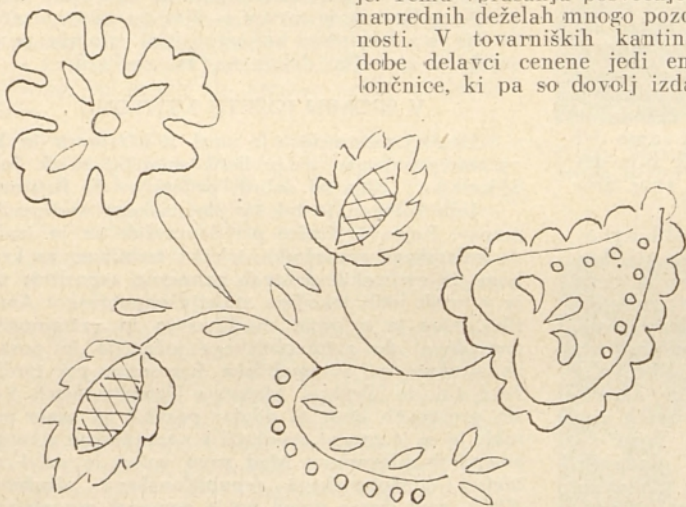
Brownsvillu, Pa. Matt Pozun iz Sevnice pri Rajhenburgu. V Sharonu, Pa. Antoineta Luin iz Idrje. V Pavhatan Point., O. John Mrzel iz Moravč pri Liti. V Eveleth, Minn. Frank Andolšek iz Ribnice, v Buffalu, N. Y. John Knaus iz Loškega potoka pri Kočevju. V Chicagu, Ill. Ignac Razoršek iz Jame pri Kolovratu.

kotiček za žene

Za napredek gospodinjstva

Tudi gospodinjstvo je važen poklic, ki ima pomembno vlogo pri družinski sreči. Slovenke so znane kot dobre in skrbne gospodinje. Gospodinjstvo pa danes ni več njihovo poglavitno opravilo, saj so večinoma tudi poklicno zaposlene. Tako imajo

hrane, in to v zasebnih gospodinjstvih v mestih in na podeželju kakor tudi v menzah in delavskih restavracijah. Čim težje delo ima delavec, tem boljša mora biti njegova prehrana, da bo njegovo delo uspešno in da ne bo trpelo njegovo zdravje. Temu vprašanju posvečajo v naprednih deželah mnogo pozornosti. V tovarniških kantinah dobe delavci cenene jedi enolončnice, ki pa so dovolj izdat-



S tem pristnim slovenskim narodnim vzorčkom lahko okrasite perilo, prtice, bluze in otroške obleke. Uvezete ga lahko z rdečo in modro prejco ali pa tudi s prejco raznih barv, lep in učinkovit bo tako ali tako in vas bo toplo spominjal rojstne domovine

danes kup novih dolžnosti in odgovornosti in vsega tega seveda ni posebno lahko združiti v harmonično celoto.

Nedavno je bil ustanovljen v Ljubljani Zavod za napredek gospodinjstva, katerega naloga bo, da ženi kolikor mogoče olajša gospodinjstvo in ga čim bolj poenostavi s pomočjo modernih pripomočkov. S tem namenom bodo številni strokovnjaki delovali v raznih oddelkih, kakor na primer v oddelku za prehrano, za stanovanje in notranjo opremo, tekstilno konfekcijo in ročna dela, v strokovni posvetovalnici itd.

Zelo pomemben je oddelek za prehrano. Zavod si bo prizadeval povečati kakovost pre-

ne. V Grobljah pri Domžalah ima Zavod višjo gospodinjstvo šolo, kjer preizkušajo recepte za čimbolj raznovrstno, obenem pa čimbolj izdatno prehrano, kakršna bi bila najprimernejša za mestna oziroma za podeželska gospodinjstva in za menze. — Hkrati tudi praktično preizkušajo razne gospodinjstvene stroje in druge pripomočke.

Oddelek za stanovanje in notranjo opremo bo veliko koristil zlasti mladim zakoncem, ki si bodo po praktični zamisli arhitektov strokovnjakov lahko lepo opremljali svoje domove po svoji gmotni zmogljivosti in tudi po potrebah. Tako imenovane pohištvene razstave po domovih so se zdaj že preživele. Zdaj je

lepo in moderno le tisto, kar je tudi zares praktično. Društvo bo dalo pobudo za serijsko izdelavo cenene in lepe stanovanjske opreme.

Tudi za tečaje za ročna dela, šivanje in krojenje, krpanje in vezenje je veliko zanimanja. Iz muzejev si je društvo priskrbelo prekrasne, pristne narodne vzorce, ki so jih nekoč pred mnogimi, mnogimi leti vezle v svojo balo naše prababice in bodo zdaj ponovno zaživeli v domovih slovenskih družin.

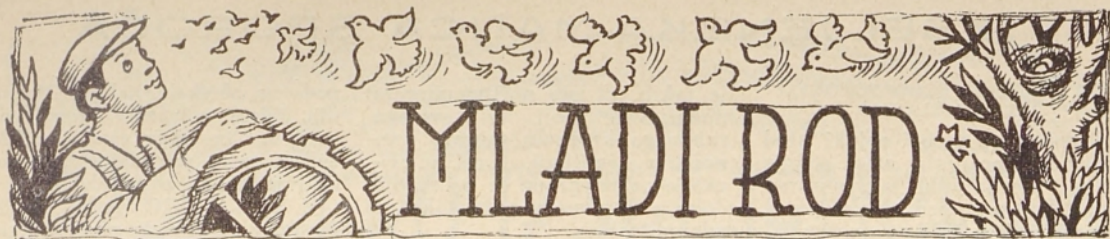
Zelo dobrodošel je gospodinjstvom tudi gospodinjstveni biro, ki preskrbuje gospodinjstvene delovne pomočnice. Te so pri biroju stalno zaposlene in seveda tudi socialno zavarovane. Imajo svojo sindikalno podružnico. V posebnih tečajih se izobražujejo v posameznih gospodinjstvenih strokah, ene v kuhanju, druge v likanju, čiščenju oblek itd., tako da pomenijo za gospodinje res dobro pomoč. Dekleta prejemaajo pri biroju mesečno plačo za osemurni delavnik, gospodinje pa jih najemajo za nekaj ur dnevno, za kar plačajo zmerno odškodnino. V izjemnih primerih, ko je potreba po delovni pomočnici nujna, dela dekleta pri družini brezplačno, stroške pa plača Svet za socialno skrbstvo pri mestnem ljudskem odboru.

Zavod bo imel tudi svoje podružnice v posameznih okrajih, ki bodo reševale najbolj pereča vprašanja na svojem področju. S.

Kaj bomo kuhale?

MUSAKA

Na 4 dkg masti prepražimo sesekljano čebulo, dodamo nekaj sladke paprike in pol kg surovega kislega zelja, dušimo, dolijemo pol zajemalke juhe in nato dušimo do mehkega. Posebej prepražimo na 5 dkg masti 1/4 kg sesekljane sveže svinjine, jo osolimo, odstavimo in dodamo 15 dkg na pol kuhanega riža. Nato primerno pekačo dobro namažemo z mastjo ter naložimo vanjo plast zelja, nato plast sekanice, zopet zelje itd., dokler je še kaj zmesi. Po vrhu polijemo s kisló smetano in pečemo v pečici tri četrt do 1 uro.



Dan za dnem je snežilo. Nalotelo se ga je že dokaj nad kolenom. Pota niso bila niti pregažena, kaj šele odkidana. Oddaljeni otroci tudi do šole nismo mogli. Zato sem spet sedel pri peči ob dedku in mu pomagal robkati koruzo. Vnovič sem ga nadlegoval in nisem odlegel, dokler ni začel z novo zgodbo o medvedu.

»Ali veš za Kuharjevo hišo tam blizu šole?«

»Vem, vem. Lesena je in majhna okna ima. Še manjša ko naša.«

»No, zdaj ti pa povem zgodbo o treh Kuharjevih fantih. To zavoljo tega, da zveš, kako iz take lesene hiše pridejo časih bolj modri ljudje kot iz gospodskih graščin.«

Pri Kuharjevih — pisali so se za Janša — so bili trije fantje: Tone, Lovrenc in Balant. Vsi trije bistre glave. Izmed teh sem enkrat videl samo Balanta, ko je prišel z Dunaja domov na obisk. Vsi trije so imeli roko kakor nalašč za risanje in slikanje. V dunajskih šolah so se tako izučili, da so dosegli imenitne službe. Solanje jim je plačevala država. Posebno pa je zaslovel najstarejši, Tone. Le zapomni si: Imeniten ni postal zaradi risanja, čebele so ga povzdignile tako, da ga je sama cesarica Marija Terezija izbrala za učitelja čebelarstva po vsej državi.

Ta Anton Janša je začel čebelariti že doma, preden je odšel v dunajske šole. V brezniški — takrat še rodinski — fari ni bilo vasi brez čebelnjaka. Tudi Anton Janša si ga je postavil, večjega in lepšega, kakor je bil prejšnji. Še danes stoji.«

»Že vem. Kuharjev Primož mi je dal sat medu.«

»Ej, ti sladkosnedež! Ali si beračil zanj?«

»Nisem. Samo pogledal sem v čebelnjak.«

»Ali si se Primožu zahvalil?«

Medved čebelar

»Stokrat boglonej sem mu rekel.«

»Prav. Takrat, kakor še zdaj nekateri, so čebelarji od nas vozili čebele na pašo na Sorško polje na ajdo, ko je bila v evetu, v gozde Zavrhom na vreso in smreko, če je medila. Anton Janša je imel po sto panjev čebel. Zato si je stesal Zavrhom velik, trden čebelnjak. Vedel pa je dobro — saj so vsi vedeli — da je medved hud volk na med. Če se je ta brčon klatil po naših gozdovih, ni bil noben čebelnjak varen pred njim. Vdiral je vanje in s tace segal v panjice po satje z medom.«

»Ali ga niso čebele nič pikale?«

»So ga. Toda kaj bi sirote ob takem kosmaču? Do kože mu niso mogle, z nosa si jih je pa trebil z neobčutljivo šapo. — Torej na gozdni planji pod Bidgovcem si je Anton Janša, Kuharjev Tone, stesal močan čebelnjak. Dobro je vedel, da je medved čebelam nevaren. Ko ga je stavil, je pazil, da je bil ulnjak obrnjen na deseto uro. Na jutro ni dobro, na popoldne še slabše. Ob delu pa je že preudarjal, kako bi svoje ljube čebelice zastražil pred sladkosnedim roparjem. Ali ti je ne uga-ne bistra glava? Vsak čebelnjak ima velik zaokrožen napušč. Za konce napušča je čebelar Janša pritrtil dve močni bruni, ki sta moleli za več pedi mimo strehe. Nanju je pripel dve verigi. Na vsako bruno eno. Na verigi je priklenil okrogel hlod. Vanj je nabil na oba kraja priostrenih žebljev. Hlod je visel za medvedovo višino od tal. Ko je bilo tako vse pripravljeno, je Tone pripeljal za poln čebelnjak panjev na pašo. Posedel je. Čebele so radovedno ogledovale viseči hlod, a so se ga naglo navadile in letale pod njim in nad njim na vresje, ki ga je bilo vse rde-

če po bregovih. Čebelar Anton je vesel odšel domov. Za trdno pa le ni bil prepričan, ali bo stražar — hlod — pregnal medveda. Zato je vsak dan pohitel gledat k čebelam.

Teden dni ni osledil nobenega znamenja, da bi bil kdo šaril krog čebelnjaka. Ko pa je prišel osmi dan, je ves trd obstal. Pred čebelnjakom je bila trata pomendrana. Nizko koritce za napajanje čebel je bilo izvrgno in zadegano (vrženo) po brežiču. Antonu je bilo takoj jasno: medved je ovohal čebele in se prišel gostit. Stopil je pred čebelnjak, šel vanj, a vse je bilo v redu. Čebele so mirno in pridno letele in nosile obilno žetev. Čebelar se je umiril. Najmaniše škode ni zaznal. Potem si je natančno ogledal hlod. Mnogi žebliji so bili krvavi, medvedje koccine so ležale po tleh in po hlođu. Čebelar je hlod kar pobožal in ga pohvalil: Dobro si stražil.

Medved je prišel ponoči. Z glavo je trčil v okovani hlod. Jezen ga je odpahnil, a hlod se je, obešen na verigi, vrnil in ga butnil po glavi. Medved se je ritenski odmaknil, razgibani hlod je še zvonil sem in tja. Medved vnovič nanj. Zgrabil ga je s taccami, a prijel za priostrene žeblje, da se mu je pocedila kri izmed krempljev. Sledovi krvi na hlođu so pričali. Ko se je medved naveličal rvanja s hlođom, je upehan sedel in ježno renčal. Hlod je po malem še zvonil sem in tja. Medvedu šine drugačna misel v trmo. Vzpne se in poskusi splezati po verigi. Z zobmi se zagriže vanjo — Janša je opazil rise na zarjavelih členih verige. Ko bi bila konopna vrvi namesto verige, bi jo bil kosmatin pregriznil. Utrujen in užejan je polokal iz koritca vodo, koritce pa izgrebel in ga vrgel po robu.«

Ded je zgodbo končal in dodal: »Frančelj, sedaj pa h knjigi. Od samih zgodb ne boš ne sit ne učen.«

Iz knjige: F. S. Finžgar: (Iz mladih dni)

IZSELJENSKA MATICA SPOROČA

ZA TISTE, KI BODO POTOVALI V JUGOSLAVIJO

Svojčas so mnogi rojaki pred obiskom pošiljali cele zaboje hrane. Morda je bil takšen ukrep pred leti potreben, danes pa si s pošiljanjem živil napravite samo nepotrebne stroške, kajti živila so pri nas mnogo cenejša, povrh boste pa še plačali drago prevoznino in imeli opraviti s carino. Navajamo nekaj cen živil v Jugoslaviji, da si boste po njih izračunali vašo potrošnjo v stari domovini.

1 kg pšeničnega kruha 44 din,
1 kg pšenične moke 53 din, 1 kg
masti 230 din, 1 l olja 230 din,
1 kg srovega masla 450 din, 1
liter mleka 30 din, 1 kg svinjine
220 din, 1 kg prekajenega mesa

je takih, ki isto noč ne morejo nadaljevati poti do svojega rojstnega kraja in morajo prenočiti v Ljubljani. Torej ne pozabite na telegram, če hočete po dolgem potovanju priti takoj v udobno sobo.

Za vsakega rojaka, ki pride na obisk v staro domovino, je zelo važno, da ve točen naslov Slov. izseljenske matice v Ljubljani, Cankarjeva 5. Naša telefonska številka je 20-675. V uradu Matice bo vsak rojak dobil vsa pojasnila.

Kako pridete s postaje do Matice? Zelo enostavno: Stopite na električno in vzemite karto do glavne pošte. Nekaj hiš na desno od glavne pošte se nahaja

nedavno obiskal rojake v Holandiji, Belgiji in Franciji, sporoča, da se je živ in zdrav vrnil in se še enkrat toplo zahvaljuje za prijazen sprejem in gostoljubje.

V HOLANDIJO pošilja tople pozdrave in zahvalo predvsem rojaku Francu Anderluhu iz Chefermonta, družini Šibret v Herlenheide, družinam Stroman, Kozole in Farfant, rojaku Kurniku in soprogi za izlet po okolici Heerlena. Dalje družinam Vršaj, Zagorc, rojaku Videcu in Nikoli Vučetiču iz Heerlena. Odboru »Edinosti« pristrčna zahvala za lep poslovljni večer. Pozdrav vsem rojakom, ki jih je obiskal.

V BELGIJI rojaku Kovaču, lju-beznivi gospodnji in hčerki iz Charloira, rojaku Baričiču in

SLOVENSKA IZSELJENSKA MATICA RAZPISUJE ŠTIPENDIJE

Sloveska izseljenska matica v Ljubljani razpisuje za dijake slovenskih staršev v Franciji, Belgiji in Holandiji 6 štipendij za šolsko leto 1954/55. Štipendija znaša mesečno 15.000 din, kar povsem zadostuje za dobro stanovanje in hrano ter za drobne dnevne potrebe. Dijaki s popolno gimnazijo in maturo se lahko vpišejo na ljubljansko univerzo, kjer lahko študirajo zgodovino, jezike, filozofijo, umetnostno zgodovino, inženirstvo vseh strok itd. Dijaki z nižjo gimnazijo pa se lahko vpišejo na srednjo tehnično šolo, kjer so gradbeni, strojni, rudarski, električni in drugi oddelki. V Ljubljani imamo tudi slikarsko akademijo in visoko šolo za igralsko umetnost. Kdor bi pa rad izpopolnil znanje slovenskega jezika, je pa vseeno, kakšne šole je tam že napravil. Prošnje za podelitev štipendij pošljite najbližjemu jugoslovanskemu konzulatu v eni zgoraj naštetih dežel najkasneje do 1. avgusta 1954. V prošnji navedite kratek življenjepis prosilca, popis njegovega dosedanjega študija in željo, kaj bi rad študiral.

Z veseljem bomo sprejeli te slovenske študente in jim bomo v vseh ozirih pomagali.

Glavni odbor Slovenske izseljenske matice.

350 din, 1 kg prekajene slanine
300 din, 1 l vina od 160—180 din,
1 l žganja od 350 do 400 din,
1 kranjska klobasa 64 din.

V letošnji sezoni bo obiskalo Jugoslavijo okrog 300.000 inozemskih turistov. Samo iz ZDA je doslej priglasih okrog 30 tisoč. Hotelov pa je malo. Zato naj vsaka skupina rojakov, tisti iz ZDA, ki pripotujejo skupaj z eno ladjo iz Pariza, rojaki iz zahodne Evrope pa n. pr. iz Metz, Heerlena, Essena, Bruslja itd. pošlje Slovenski izseljenski matici telegram, koliko sob je treba v Ljubljani rezervirati za tisto noč, ko priso rojaki v Ljubljano. Vsi rojaki pripotujejo v Ljubljano z Orient-Expresom, ki pripelje v Ljubljano okoli 8. ure zvečer. Mnoge sicer čakajo sorodniki, precej pa

urad Izseljenske matice, in sicer v prvem nadstropju.

»Putnik«, s katerim boste imeli tudi veliko opravka, je pa tudi tik glavne pošte, v isti stavbi, kakor hotel »Slon«. Tam lahko zamenjate valuto, kupite vozne karte za vse strani, »Putnik« vam ureja rezervacije na ladjah in avionih itd.

Ko zaprosite na jugoslovanskem konzulatu za jugoslovansko vizo, ne pozabite zahtevati turistične vize, ker le s to imate popust na železnici. Lansko leto precej rojakov ni imelo turističnih viz in so se zaradi tega jezili. Torej ne pozabite na to!

»HVALA ZA PRIJAZEN SPREJEM
IN GOSTOLJUBJE!«

Tovariš Albert Švagelj, tajnik Slovenske izseljenske matice, ki je

drugim iz društva »Bratstvo in jedinstvo«, rojaku Lužarju in drugim Št. Jernejčanom. Rojaku Šalamunu in družini, dr. Križniču, Jožetu Zorniku in drugim iz Serrainga, rojaku Globevniku iz Eisdena. Poseben pozdrav malima umetnikoma Jožefi in Tončku Udovč, ki tako lepo po slovensko prepevata in igrata.

V FRANCII rojaku Abramcu in družini, Pintarju, Pavliču, Grčarju, Glogovški, Moltari in drugim članom slov. društev. Rojaku Pribovški iz Jeanne d'Are, rojakoma Cigoju in Planincu iz Creutzwalda, Fratnikovim in Radičevim, rojaku Oprešniku in odboru v Hudainu.

Kasteličevim, rojaku Artiču, predsedniku Udruženja in tajniku Demšarju, Dolinarju, Razložniku, Potrpinu, Filipiču, Burniku, Preku, Seničarjevi mamic in vsem drugim v Pais de Calaisu.



Pisma uredništou »Rodne grude«

»Prejel sem prvo številko »Rodne grude« in se mi zelo dopade. Zahvaljujem se Vam, da ste mi jo poslali in Vas prosim, da mi jo redno pošiljate. Prilagam 2 dolarja za naročnino. Oprostite, ker Vam ne pošljem daljšega dopisa. Sem že bolj star in delam dosti težko v zlatem rudniku, pa nisem sposoben za take reči. Zato prepuščam pisanje mlajšim ljudem in sem prepričan, da Vam bodo veliko pisali.

Vas pozdravlja

JOHN NOVAK
Kirkland Lake, Ont. Kanada

Prejela sem prvi izvod »Rodne grude«, za katerega se lepo zahvalim in obenem se tudi naročam za eno leto na »Rodno grudo«.

Prilagam tri dolarje, dva dolarja sta za enoletno naročnino za »Rodno grudo«, en dolar pa za pomoč izdaji »Rodne grude«.

Priporočala bom »Rodno grudo« našim rojakom, ker se zavedam, da je list res zelo potreben, da nas še bolj tesno poveže s Slovenci v našem lepem rojstnem kraju.

S pristrčnim pozdravom rojakom

JENNIE PESHEL
Brooklyn, 27, N. Y. USA

Dragi rojaki in urednik g. Tomo Brejc!

Priloženo pošiljam ček za dva dolarja kot letno naročnino za časopis »Rodne grude«.

Kot vidim v poročilu v naši »Prosveti«, je prva številka »Rodne grude« že izšla in prosim, ako jih imate še kaj v zalogi, da mi pošljete tudi prvo številko tega časopisa. Jaz in moja žena sva doma iz ljubljanske okolice. Jaz sem prišel iz Iške vasi, moja žena pa iz Tomišlja in oba rada bereva novice iz domovine.

Sprejmite najlepše pozdrave vsi tam. Želiva Vam veliko uspeha in veliko naročnikov za list.

JAKOB SEMIČ
Eveleth, Minnesota, USA

Dragi rojaki!

Pred nekaj dnevi sem čitala v »Prosveti«, da izdajate svoj časopis »Rodno grudo«. Prilagam Vam 1 dolar za naročnino. Ko prejmem časopis, bom poslal še ostalo, da bo naročnina plačana za 1 leto.

Z veseljem pričakujem Vaš list, ki ga bom rada čitala, saj mi najbrž ne bo mogoče obiskati nove Jugoslavije, ki bi jo srčno rada videla. Tako bom pa z mislijo z Vami, ko bom čitala Vaš časopis in bom zvedela, kaj se godi v rodni domovini.

Iskrene pozdrave pošilja

URSULA ZATTICH
Springfield, Illionis, USA

Vsi Jugoslovani iz Norda in Pais de Calaisa, ki nameravajo v letošnjih počitnicah obiskati domovino, dobe vse informacije na naslednjih naslovih:

Demšar Ivan 1, rue Leon, Sallaumines, P. d. C.

Potrpin Gregor 16, rue Eglise, Sallaumines, P. d. C.

Artič Jurij 2, rue de la Liberte, Lievin, P. d. C.

Oprešnik Mihael 65, rue Tromonantes, Hudain, P. d. C.

Tomšič Alojz rue Emile Bazli, Vingles.

Nekaj vprašanj iz socialnega zavarovanja

V 1. številki »Rodne grude« objavljeno obvestilo o pokojninah (rentah) Jugoslovanov — izseljencev v Franciji je med našimi čitatelji vzbudilo veliko zanimanje. Zato bomo o tem vprašanju spregovorili nekaj več z namenom, da poučimo naše izseljence o njihovih pravicah iz socialnega zavarovanja.

Vse do II. svetovne vojne je bila Jugoslavija dežela emigracije. Mnogo naših državljanov je odhajalo na delo v evropske in prekomorske dežele. Nekateri so se po osvoboditvi vrnili domov, mnogo jih je pa ostalo tam, kamor so odšli s trebuhom za kruhom. Mnogi naši rudarji so delali v rudnikih v Nemčiji, Franciji, Nizozemska, Belgiji itd. ter so bili celo upokojeni in živijo tam, kjer so bili nazadnje zaposleni. Že leta 1929 je bilo na Westfalskem v Nemčiji 6500 naših rudarjev, nekoliko tisočev pa je delalo v rudnikih drugih držav. Prekmurci so odhajali na sezonsko poljedelsko delo v Nemčijo in Avstrijo.

Naše izseljence bo zlasti zanimalo vprašanje, kaj je z njihovimi pravicami iz socialnega zavarovanja, ki so jih pridobili z zaposlitvijo v domovini in z zaposlitvijo v raznih drugih državah, preden so se nastanili tam, kjer so danes.

Nekdaj je imelo socialno zavarovanje v glavnem nacionalni značaj, ker ni segalo preko mej posamezne države. Danes pa je prestopilo te meje zaradi raznih pogodb med državami o vzajemnosti v soc. zavarovanju ter raznih konvencij, ki so bile ratificirane od članic Mednarodnega urada dela. Namen teh pogodb je zaščita interesov delavcev, ki se selijo iz ene države v drugo in delajo zdaj v tej, zdaj v drugi državi. S takimi pogodbami delavci pridobivajo, ohranjujejo in uživajo pravice iz soc. zavarovanja tako, kakor da so bili ves čas zavarovani samo v eni državi oziroma pri eni ustanovi soc. zavarovanja, čeprav so prehajali iz ene države v drugo.

Jugoslavija se trudi, da uredi pravice svojih državljanov iz soc. zavarovanja tako, da njeni državljanji ne izgubijo svojih pravic, pridobljenih v domovini, če so odšli na delo v tujino, kakor tudi, da ostanejo njihove pridobljene pravice iz soc. zavarovanja v inozemstvu ohranjene, ko se vrnejo domov.

V tej težnji je Jugoslavija sklenila splošno konvencijo o soc. zavarovanju z republiko Francijo, ki velja od 1. aprila 1951. Administrativni sporazumi k tej konvenciji so bili sklenjeni in podpisani šele 9. decembra 1952, zaradi česar se v polnem obsegu izvršuje ta konvencija šele od sredine lanskega leta. Seveda se Jugoslavija trudi, da sklene podobne pogodbe zlasti s tistimi državami, v katerih so naši državljanji delali. Te države so v prvi vrsti Nemčija in Avstrija, s katerimi so razgovori o sklenitvi pogodb o vzajemnosti v soc. zavarovanju v teku ter je upravičena nada, da bodo te pogodbe sklenjene še letos. Take pogodbe bo potrebno skleniti tudi z Nizozemsko in Belgijo.

Nadalje je Jugoslavija pristopila h konvenciji Mednarodnega urada dela o ohranitvi pravice do pokojnine delavcev, zaposlenih zdaj v drugi državi. Ta konvencija je postala za Jugoslavijo obvezna januarja 1947. Razen Jugoslavije so to konvencijo ratificirale še naslednje

države: Španija, Madžarska, Poljska, Nizozemska, CSR in Italija. S to konvencijo je urejena ohranitev pridobljenih pravic iz pokojninskega zavarovanja med državami, ki so do danes konvencijo ratificirale.

Vse take pogodbe so za naše izseljence, ki so prej delali doma in v raznih drugih državah, izredne važnosti ter je potrebno, da jih spoznajo vsaj toliko, da vedo, kakšne pravice imajo ter kako in kje naj te pravice uveljavijo.

Naše izseljence zanimajo gotovo tudi nekatere vprašanja iz jugoslovanskega soc. zavarovanja ter kakšne bi bile njihove pravice, če bi se vrnili domov. Le pre pogosto se dogaja, da so naši izseljenci o teh vprašanjih premalo ali pa celo napačno poučeni.

O vseh teh stvareh bomo spregovorili na tem mestu v najkrajših potezah, ker nam prostor ne dopušča spuščati se tudi v vse podrobnosti.

SREČKO KOSOVEL

Vidim te, mati

*Vidim te, mati: stopaš po klanecu
(v temnem stolpu jutro zvoni) —
hiše so tihe, polja še spijo,
le v tvojem oknu še luč gori.*

*Ah, tako, mati, pokleknil bi, mati,
(zvonjenje razliva se v polja temna) —
tako bi pred tebe stopil, popotnik,
in razodel ti povest srca.*

*Žalostna je ta povest, o mati,
(zvon je odklenkal v polja temna) —
oračam se, mati, oračam se, mati,
da zdaj za vedno ostanem doma.*

*Vidim te, mati, stopaš po klanecu
(v temnem stolpu jutro zvoni) —
hiše so tihe, polja še spijo,
le v tvojem oknu še luč gori.*

(Nadaljevanje)

Tretje poglavje

Mi čvrsti Slovenci smo, gremo na boj
za pravdo, za dom, za vladarja;
zakonu domačemu viteški roj,
protivnemu — groza viharja.

Koseski

Mladi Jurček Kozjak je stal z očetom pod košato lipo na malem vrtiču za gradom. Sonce je zahajalo. Otožno je gledal bogati gospodar tja v daljne kraje, čez modre gorice in zelene ravnice, ki so mu ležale pred očmi. Morda je mislil na svoje mlade vojne tovariše, ki so padli v bridkem boju ali pa še prebivajo v daljni deželi; morda mu je bila prišla na misel rajnka žena, kajti obračal se je k sosedu, gradu Šumbregu, ali pa je premišljal, kaj bo v prihodnosti z deželo, ki ga je rodila in vzgojila.

Iz te zamišljenosti ga prebudi modrooki sinek, vprašaje: »Oče, kdaj greva v Stično po očeta Bernarda, ki me bo brati učil, kakor ste rekli?«

»Jutri,« odgovori oče.

»Kajne, jaz pojezdim z vami?«

»Ako boš priden,« odgovori oče.

Pride pa v tem hipu stara hišna naznanjat gospodarju, da je vratar odprl tujemu gospodu. Precej odide gospodar gosta sprejemati in po stari navadi gostiti. Stara služabnica pa se usede h gospodiču in jame z urnim ženskim jezikom razkladati stare pravljice in pripovedi mlademu dečku, ki ga je nekdanj peštovala in ljubila bolj, kakor da bi bil njen.

Medtem najde gospodar Marko v svojem gradu starega znanca iz mladih let, ko je bil še na vojni v nemških deželah. Nič navadnega ni bilo, da je prišel iz daljnih krajev prijatelj prijatelja obiskat. Zato se je tudi Marko Kozjak začudil, ko je videl viteza na svojem domu. Precej ko se pozdravita in k vinu sedeta, se vname med njima govorica.

Vitez je prišel poročat o bojih Friderika III. z Vitovcem za celjsko dediščino; pozval je Marka, da se takoj odpravi pred Celje vladarju na pomoč.

Kmalu potem je odjahal tuji vitez na brzem konju po strmeh klancu z gradu v dol in izginil med drevjem, ko je ravno sonce zahajalo za goro. V gradu se je ko blisk raznesla novica med hlapci, da gredo na vojsko.

Nekateri so se veselili, nekaterim pa je prišla nenadna novica prav nevšečna. Veliki hlapec dobi od gospoda povelje, naj pripeljejo nekoliko konj s pristave, naj ogledajo sedla, nabrusijo orožje in preskrbe druge vojne reči. Ves večer so letali po gradu sem ter tja, iskali zdaj te, zdaj te reči, vriskali in vpili in uganjevali med seboj, koga bo jutri gospod odločil za na vojno, koga za doma. Eni so se veselili, kako bodo šli zopet daleč po božjem svetu, kjer se veliko napleni in kjer je že nekateri obogatel, enim pa je srce poskakovalo, da bodo zopet imeli priliko očitno pokazati svojo hrabrost; le malokateremu mlajšemu je to srce potiralo, da bo moral zapustiti staro mater, ki stanuje doli v dolini, in da bo morda umrl na tujem, na širokem polju nepoznan in nepokopan. Toda zadnji te skrbi niso pokazali očitno, drug drugega se je sramoval.

Še največ pa je imel premišljevati graščak Marko sam. Časi so bili malo varni, imel ni nikogar, da bi mu bil dobro varoval domovje in otroka, edino njegovo veselje in upanje. Bil mu je brat Peter tu v gradu najbližji v rodu, za na vojsko pa ne. Kdo bi bil boljši za sinovo varnost od strica? Ali kak je bil ta Peter Kozjak? Kak varuh bo ta, ki se ne zmeni za nobeno vnanjo reč, ki ves dan, vse leto v gradu tiči in misli svoje reči? Kako bo ta brat osebno varoval grad, ako med tem časom prihrumi divji Turek? Imel je sicer Marko bratranca v soseski, graščaka Ludovika Kozjaka, moža, sposobnega za vsako nevarnost in delo, ali ta plemenitnik je moral tudi cesarju na pomoč iti kakor on. Nazadnje pa mu vendar ni bilo drugega storiti kakor bratu Petru izročiti sina in grad. »Brat je le brat,« si je mislil, »predrugačil se bo, ko bo videl, da mu zaupam. Zapretim mu, naj bo oprezen, z otrokom naj lepo ravna in povabim še iz stiškega kloštra očeta Bernarda, da mi bo učil in izrejal sina; nazadnje pa še poslom in hlapcem ostro zapovem, da bodo ravnali kakor do zdaj. In poslednjič — kaj bi se plašil, saj pridem čez mesec dni ali dva že nazaj; nekateri boj sem preživel, bog me je otel, gotovo me ne bo pahnil v nesrečo zdaj, ko me je sinu treba.«

Tako je mislil tisti večer Marko Kozjak.

Četrto poglavje

Glas gospodov hlapce kliče:
Zor je, hitro mi vstajajte,
brzo konj'če napravljajte,
jih sedlajte, obrzdajte,
se na vojsko naravnajte!
Narodna pesem.

Markov brat Peter Kozjak je sedel v svoji izbici blizu starega stolpa, ki je bil sezidan še v starodavnih časih, ko so jeli Slovenci, posnemaje Avare in Franke, staviti na gričih trdna stanišča, da bi branili tu svojo prostost. V tistih starih časih so bili sezidali tudi Kozjaki okrogle stolpe na holmu in ohranili sebe in svoje slovensko ime črez vse čase nevarnosti, celo tedaj, ko se je naselilo po slovenskih gorah mnogo nemške in laške gospode, ki je vzela zemljo zase v posest in potem kakor dobroto razdelila med kmete, prvotne posestnike, to se ve, za odmerjeno tlako in desetino. Peter sam še ni vedel novice, ki je napolnila ves grad, hleve in dvorišče, kuhinjo in orožnice, ki se je bila naglo raznesla celo v dolino med kmete.

Sedel je med zaprašeniimi starimi listinami, med knjigami in pergamentastimi starimi pismi, s črkami napolnjenimi v latinskem jeziku. Kopica takih knjig je ležala poravnana pred njim, toda noter ni gledal. Naslonjen na stol je gledal v kot, kjer je bil prepel pajek veliko mrežo od knjige do knjige. Pa ko bi kdo menil, da je opazoval živalco, bi se bil zmotil.

»Tema je že, kako da mi nihče ne prinese večerje!« Tako je godrnjal predse, in obrvi so se mu zvlekle še grje na čelu.



Drugo jutro je zasedlo krdelce hlapcev iskre konjiče in Marko se je poslovil od mladega sina

»To je, ako človek živi od tuje milosti: kakor drugi hočejo, kadar drugi hočejo in ako drugi hočejo! Tega je moj oče kriv; lahko bi mi dal, da bi živel po svoji volji in želji, ali tega ni storil; ti — ti nisi bil moj oče!« in oči se mu posvetijo, ko zagodrnja to. »Kaj je brat, kaj sorodstvo? Kdor mora živeti pri svojih sorodnikih, je večji revež od onega, ki prosi vsak dan pri kmetu, zakaj ta lahko imenuje vsaj torbo, ki jo nosi okoli rame oprtano, svojo lastnino. Jaz pa moram prejemati vse od bratove milosti, vse, česar mi je treba. Kaj mi je brat? To, kar mi je bil oče — moj sovražnik. Pa, ako se ne motim, ako vsa učnost ni sleparstvo, imel bom in moram imeti tudi jaz svojo lastnino, moram imeti, kamor bom pogledal in lahko rekei: to je moje.«

Zdaj je začul Peter glasne stopinje po mostovžu. Menil je, da mu neso po navadi večerjo, zakaj ni hotel hoditi k bratovi mizi. Ker se je ogibal ljudi, ogibal se je tudi brata; ker je on ves svet sovražil, je menil, da svet tudi njega tako sovraži. Vrata se odpro, glava strežajeva — starega vojnega hlapca Ožbeta, ki služi že tretjega gospodarja iz Kozjaške rodovine — se pokaže in boječe pokuka v luknjo, obzidano s pisano skladalnico rekoč: »Gospod žele, da pridete nocoj dol k njim večerjat.«

Peter ne odgovori ničesar, pogleda ga pa tako temno izpod čela, da hlapec naglo izmakne glavo in zaloputne duri za seboj.

»To ti je čuden človek,« godrnja Ožbe po poti, vrteč svetilnico v roki, »kako hudo me je pogledal, kakor sam Bog nas varuj in sveti Til! Poznal sem jih nekaj tega rodu, pa takega še ne, ko je ta gospodov brat, — jaz ne vem, ali je brat. Raca na vodi! Precej ko je odvrgl lupino, in ko je dete kobacalo še po štirih, sem vedel, da se izvrže po bogvekom.« Tako bi bil Ožbe še dalje premišljeval Petra, ko ne bi bil prišel do gospodarjeve sobe.

Malo časa potem so sedeli pri mizi: Marko, njegov sinek Jurček in temnolični stric Peter. Oče je sedel resen za mizo; tudi navadno veselo brbljanje nedolžnega dečka je ponehalo; stric je bil pa že tako malo zgovoren, ali bolj prav, nikoli ni govoril, ako ga ni nihče vprašal.

»Morda nisi še slišal, brat Peter, da je naš vladar cesar Friderik v veliki nevarnosti, da ga drži Vitovec zajetega. Otodi je bil cesarski jezdec, stari moj prijatelj, pri meni, ki mi je to sporočil.«

Če želite imeti

fotografijo

vašega rojstnega kraja
vaše domovine
vaših domačih

v lepi umetniški izdelavi, nam pišite oziroma
oglasite se pri nas, kadar obiščete domovino

Nahajamo se v isti hiši, kakor Slovenska
izseljenska matica

Rojaki v tujini!

Foto »Slovenija«

Ljubljana, Cankarjeva c. 5



Rojaki!

V SPOMINU SO VAM DOMAČI VRTOVI IN DOMAČA POLJA
NA VRTOVIH ROŽICE IN ZELENJE,
NA POLJIH DETELJA, AJDA, FIŽOL, ŽITA, KROMPIR ITD.

Izvažamo tudi v inozemstvo
Pripravljamo v New Yorku
predstavništvo za izvoz slovenskih pridelkov

Semenarna

LJUBLJANA, poštni predal 64
Brzjavni: Semenarna Ljubljana



DRŽAVNA ZALOŽBA SLOVENIJE

LJUBLJANA, MESTNI TRG 26

izdaja knjige slovenskih pisateljev in pesnikov, knjige svetovnih klasikov, revije, slovarje, šolske knjige, glasbene izdaje, učila itd.

Bratje in sestre onkraj meja! Ko boste obiskali v letu 1954 slovensko domovino, si oglejte bogato zalogo naših knjig, predvsem izdaje slovenskih klasikov:

<i>A. Aškerc:</i>	ZBRANO DELO	I. zvezek	din 120.—
		II. zvezek	„ 190.—
<i>S. Gregorčič:</i>	ZBRANO DELO	I. zvezek	„ 111.—
		II. zvezek	„ 115.—
		III. zvezek	„ 360.—
		IV. zvezek	„ 360.—
<i>J. Jurčič:</i>	ZBRANO DELO	I. zvezek	„ 85.—
		II. zvezek	„ 90.—
		III. zvezek	„ 120.—
		IV. zvezek	„ 285.—
		V. zvezek	„ 360.—
<i>J. Kersnik:</i>	ZBRANO DELO	I. zvezek	„ 78.—
		II. zvezek	„ 100.—
		III. zvezek	„ 145.—
		IV. zvezek	„ 440.—
		V. zvezek	„ 590.—
<i>D. Kette:</i>	ZBRANO DELO	I. zvezek	„ 105.—
		II. zvezek	„ 105.—
<i>S. Kosovel:</i>	ZBRANO DELO	I. zvezek	„ 145.—
<i>F. Levstik:</i>	ZBRANO DELO	I. zvezek	„ 152.—
		II. zvezek	„ 462.—
		III. zvezek	„ 490.—
<i>A. Linhart:</i>	ZBRANO DELO	I. zvezek	„ 225.—
<i>J. Stritar:</i>	ZBRANO DELO	I. zvezek	„ 510.—
		II. zvezek	„ 400.—
<i>I. Tavčar:</i>	ZBRANO DELO	I. zvezek	„ 418.—
		II. zvezek	„ 395.—
		III. zvezek	„ 480.—
<i>J. Trdina:</i>	ZBRANO DELO	I. zvezek	„ 90.—
		II. zvezek	„ 119.—
		III. zvezek	„ 390.—
		IV. zvezek	„ 418.—
		V. zvezek	„ 560.—

Za obisk in naročilo se priporoča

DRŽAVNA ZALOŽBA SLOVENIJE
Ljubljana